ئەفسانەی "خەباتی چەپ"ی نەتەوەیی" و ئاستەنگەکانی بەرژوەندی ناسیونالیزمی چەپ-3-.. سابیر محەمەد

بەشی کۆتایی

سەرتای ئاشنابوونی نیپال بە باسی کۆمۆنیستیەکان ئەگەڕێتەوە بۆ ساڵەکانی 1930 بەدواوە، ئەویش پاش بڵاوبوونەوەی نوسراوە کۆمۆنیستیەکان لەلایەن کادرانێکی سەرکی وەک (جانجالا شریستا- Gengalal Shrestha [٦] و (داشرات تشاند – Dashrath Chand Thakuri)، کە ئیلهامی سیاسیان لە بزووتنەوەی سەربەخۆبوونی هندستان و گۆنگرەی میللی هندستان وەرگرتبوو، وە لە درێژەی ئەم خەباتەدا لە ساڵی 1941 لەگەڵ دوو هاوڕێیانی تریان لە سێدارە دران .

بۆگومان وەک پێشتریش ئاماژەمان بۆ کردووە کە بەرنامەی سیاسی پارتە ماویەکانی نیپال و ناوچەکە، لەسەر بنەمای ئەپێزیسیۆنی بەرژوازی نیشتمانی دژ بە هوکاری هوکشی فەرمانڕەوایەتی ژێمی پاشایەتی دامەزراوە، کە خۆی لە گۆڕینی سەرانی حاکمڕەواکان و شێوەی حوکمڕانیدا ئەبینیەوە.

ئەوەی شایانی باسە خەباتی ئەپێزیسیۆنی بەرژوازی، خەباتێک نیە دژ بە بنەمای ئابووری و سیاسی ژێمی سەرمایەداری، بەڵکە جۆرێکە لە ئیفەرمیزمی میللی .

لەسەر ڕەشنایی ئەم بنەما سیاسیانە، ئەوەبوو لە ساڵی1950 (پارتی کۆنگرەی نیپال – NC) ، لە ئەنجامی یەکگرتنی (پارتی دیمۆکراتی نیپال – NDC) وە (کۆنگرەی میللی نیپال- NNC) پێکهات .

وە ئامانجی سەرەکی تەواوی ئەوبزووتنەوە هەوتە سیاسیانەی کە ناڕازایەتی و هەڵچوونە جماوەریەکانیان ڕابەرایەتی کردووە، کۆتایی هێنان بوو بە دەسەڵاتداریەتی ڕەهای بنەماڵەی پاشایەتی (ڕانا – Rana Dynasty) یەکان بوو، کە لە نێوان ساڵەکانی نێوان (1846-1951) دەسەڵاتی سیاسی وڵاتی نیپالیان بەدەستەوە بوو.

گرچی دوای کۆتاییهاتنی قۆناغی دەسەڵاتداریەتی ڕەهای بنەماڵەی (ڕانا – Rana Dynsty)، خودی ژێمی سیاسی پاشایەتی کۆتایی نەهات و

تا ساڵی 2008 ئەم ژەمە سیاسیەی پاشایەتی هەربەردەوام بووە، وەک هەندێک گەلانکاری لاوەکی تیایدا .
لە درێژەی ئەم هەلومەرجەدا و بە نهێنی لە 22. 9. 1949، دا پارتی کۆمۆنیستی نیپاڵ(CPN) لە لایەن (پوشپا لال شیریستها – Pushpa Lal Shrestha و چەندین لە هاوڕێانی تری دروستکرا، ئامانج دوای لە سەدارەدانی براگەورەکەی بەناوی (جانجالال شریستا – Gengalal Shrestha) لەگەڵ چەند هاوڕێیەکی تری کە پێشتر ئەندامی بزووتنەوەی (نیپاڵ براجا باریشاد) بوون، کە خەباتیان ئەکرد لە پێناو کۆتایی هێنان بە ژەمی پاشایەتی و ئەو سیستەمەی کە لەوکاتانەدا لە ئارادا بوو بەناوی سیستەمی
(پانشایات-Panchayat).)
بەڵام بەهەی دروست بوونی جیاوازی بیروبۆچوونی فکری لە ماوەی نێوان ساڵەکانی نێوان (1960- تا 1990)، سەبارەت بە هەڵوێستگرتن لەبەرامبەر ژەمی پاشایاتی و هێزوهاوپەیمانێتی چوونە ناو کوالیسیۆن و یەکگرتن لە ناو پارتەکانی تردا ، بە نموونە لە ساڵی 1962 دا جیاوازیەکانیان سەبارەت بە هەڵوێستگرتن لەبەرامبەر (پارتی کۆنگرەی میللی نیپاڵ)و لە ئەنجامدا جیابوونەوە ڕوویدا و دابەشبوون بەسەر دوو لایەندا ، لایەنێک لایەنگری چین و ماو تسی تۆنگ بوون، لاکەی تریشیان لایەنگری یەکێتی شوورەوی و کۆمۆنتەرنی ستالین بوون، هەر بەم هۆیەوە لە ساڵی 1974 دا فراکسیۆنێک بە ناوی (سەنتەری ناوەندی) لە ناو پارتەکەدا دروست بوو، کە دژایەتی پڕۆسەی هەڵبژاردنەکان و ڕیفراندەمێک بوو کە پاشا ڕایگەیاند .
وە دواتر لە ساڵی 1978 دا پارتی کۆمۆنیستی (مارکسی – لێنینی) بەسەرکردایەتی (شارما ئەلی ومان موهان ئەدیکاری) دروست بوو، کەسەر بە جهانبینی سیاسی ستالین و شوورەوی بوو.
بەڵام لە پاش ساڵی 1990 و بەشداریکردن و یەکگرتنی چەندین گروپ و تاقمی کۆمۆنیستی لەگەڵ پارتی کۆنگرەی میللی نیپاڵدا ، کە بەیەکەوە لە بزووتنەوەیەکی جەماوەریدا کە بە (بزووتنەوەی گەل – Jana Andolan) ناسرابوو ، وە توانیان کۆتایی بە ژەمی ڕەهای پاشایەتی بهێنن و لە شوێنیدا ژەمەکی پاشایانەی "دەستووری و دیمۆکراتی فرە حیزبی" دامەزرێنن .
لە درێژەی ئەم ململانێدا لەساڵی 1991 دا پارتی کۆمۆنیستی (مارکسی – لێنینی) ، لەگەڵ دەستەیەکی دیاریکراو بەناوی (ناوەندی سۆسیالیستی) توانیان یەکبگرن و بەمجۆرە پارتی کۆمۆنیستی (یەکگرتووی مارکسی – لێنینی) (CPN UML) دامەزراند.
لە پاش ئەم یەکگرتنەدا ئەوبوو (پارتی یەکگرتووی مارکسی-لێنینی- CPN UML) سەرکەوتنەکی گەورەیان لە هەڵبژاردنە

پەرلەمانیەکانی ساڵی 1994 دا بەدەستهێنا، وە بەهۆی زریانی دەنگەکانیانەوە لە پەرلەماندا توانیان یەکەمین حوکومەتی بەناو کۆمۆنیستی لە نیپاڵدا ڕابگەیەنن.
بەهۆی ئەم گۆڕانکاری و هێرشە جیاوازی فکری نێوان پارتە سیاسیەکان لەسەر چۆنیەتی بەڕێوەبردنی دەسەڵاتی حوکومەت شێوەکی ناوخۆیی هەڵگیرسا لە سەرەتای ساڵەکانی 1995 تا – 2006 دا درێژەی خایاند.
سەرەتای دەسپێکی شەڕی ناوخۆیی لێوەوە دەستی پێکرد، کە کۆمەڵێک لە ئەندامانی پارتی کۆمۆنیستی یەکگرتووی مارکسی- لێنینی CPN UML، بەسەرکایەتی (پاشاشا پڕاچاندا) جیابوونەوە لە حیزب وئەو ژمارە سیاسی و حوکومەتە دروستکراو نوێیان بە بکرگیراوی وڵاتانی ئیمپریالیستی ناساند و، لە سەرەتای ساڵی 1995 دا پارتێکی نوێان بەناوی (پارتی کۆمۆنیستی نیپاڵی – ماویست – CPN- Maoist) دروستکردو لە 13 .2. 1996 دا بانگەوازی دەستپێکردنی (شەڕی میللی)یان خەباتی چەکداری ڕاگەیاند، چونکە ئەوان پێیان وابوو لەسەر هێشنایی باسەکانی ماوتسی تۆنگەوە ئەتوانن لە ڕێگەی شەڕی چەکداریەوە (کۆماری میللی نیپاڵ) دابمەزرێنن، وە لە گوندەکانەوە هێرش بکەنە سەر شارەکان ودواتر کۆمارێکی دیمۆکراتیک دامەزرێنن.
دواتر لەساڵی 2003 دانوساندن و ڕێکەوتنەکیان ئیمزا کرد کە هێرشە چەکداریەکانیان لەبەرامبەر حوکومەتدا بوەستێنن بە ماوەی ساڵێک، بەڵام ئەم ڕێکەوتنە چەند مانگێکی خایاند و هەڵوەشایەوە، وبەمجۆرە درێژەیان بە قۆناغێکیتر لە شەڕو خەباتی چەکداریداو ئەم هەلومەرجە خوێناویەیان بەسەر چینە چەوساوەکانی نیپاڵدا سەپاند کە نزیکەی (10 ساڵ)ی خایاند و نزیکەی 17000 هەزار لە خەڵکی گوند و شارەکانیان بە کوشتدا و سەدەها هەزار کەسی تریان لە دانیشتوانی گوندەکان ئاوارەو دەربەدەرکرد .
ئەوبوو لەساڵی 2006 لەسەر وەختی دووەمین بزووتنەوەی خرۆشان و ناڕازایەتی گشتی خەڵک لە نیپاڵ، کە بەسەرکایەتی هەر حەوت پارتە سیاسیەکانی ناو وڵاتدا بەڕێوە ئەچوو، وە پارتی کۆمۆنیستی نیپاڵ – ماویستەکانیش بەشێک بوون لەم جووڵە جەماوەریە ، توانیان بەیەکجاری ژمی پاشایاتی بوخەنن و بەمجۆرە (ماویەکان) توانیان ڕێکەوتنامەیەکی بەرفراوانی ئاشتی لەگەڵ سەرانی حوکومەتدا ئیمزا بکەن و هەڵچەکداریەکان تێکەڵ بە سوپای فەرمی نیپاڵ کرد و وەبوون بە بەشێک لە سیستەمی حوکومەانی وڵات، بەڵام سەرباری بوونی ئەم هەلومەرجە شۆشگێڕانەیە و گۆڕینی ژمی پاشایەتی، هەلومەرجی خەیی(ذاتی) کرێکاران و چینە چەوساوەکان و سیاسەتی کۆمۆنیستی

پەلیتاریای شۆشگۆ ئامادە نە بوو بە ووخاندنی یەکجارەکی سەرمایەداری لە نیپال، کە بە ئەقڵیەکی گرنگی بەستنەوەی سەرمایەداری لە چین و هندستان دائنرێت، لە لایەکی ترەوە جیهانبینی دیمەکراتیزمی بەرژوایی و یەفەرمیستە ماوی و ستالینیەکان بەتەواوی لەسەر ئاستی ناوچەکەو جیهان یەسوابوون وەیزبەندی سیاسی و فکری خۆیان دژ بە خەباتی چینایەتی کرێکاران و چەوساوەکان ئاشکرا کرد .
بەنام دوای ئەوە لە ساڵی 2009 دا ماویەکان ناوی پارتەکەیان گۆڕی بۆ (پارتی کۆمۆنیستی نیپال – ناوەندی ماویستەکان-(Maoist CPN) Centre.
دوای ئەم گۆڕانکاریانە قۆناغێکی تازەی یەکگرتن و هاوپەیمانیەتی لە نێوان ئەو دوو پارتە گەورەیەدا هاتە پێش و ئەوکاتە لە ساڵی 2018 دا پارتی (CPN (UML بەسەرکایەتی ک. پ. آولی، و پارتی (CPN Maoist Centre) بە سەرکایەتی پراشاندا، وە لە ئەنجامی ئەم هاوپەیمانی و یەکگرتنەدا توانیان لە هەڵبژاردنە پەرلەمانیەکانی وەاتدا سەرکەوتن بەدەستبهێنن، و بڕیاریان دا پارتێکی نوێ لەژێر ناوی (پارتی کۆمۆنیستی یەکگرتووی نیپال -(Unified CPN بنیات بنێن بەمەبەستی کۆتایی هێنان بە دووبەرەکی سیاسی و پێکهێنانی پارتێکی سیاسی یەکگرتووی خاوەن توانا.
بەڵام هێندەی نەخایاند ئەوبوو لە ساڵی 2021 دا، بەهۆی کێشەی دابەشکردنی پۆستە حوکومیەکان وە قەوارەی دەسەڵاتیان بە پێچەوانەی ئەو بڕیارانەی کە پێشتر لەسەری ڕێکەوتبوون، ئەم یەکگرتنەی نێوان دوو پارتەکە هەڵوەشایەوە، جارێکیتر هەریەک لە آولی و پراشاندا پارتە سەرتایەکەی خۆیان بەهەمان ناوەکانی پێشووی خۆیان سەرلەنوێ زیندوکردەوە.

خەباتی چەکداری و پارلەمانتاریزم

وە تا ئێستاش ئەم دوو پارتە گەورەو سەرکیە لە نیپال لە بازنەیەکی داخراوی ململانێ و یەکگرتنەوەو هاوپەیمانیەتی وجیهانبینی خەباتی چەکداری و سازش و دانوساندن و بەشداریکردن لە دەسەلاتی پارلەمانتاریزمی بەرژوازیانەدا ئەژین و ماونەتەوە، چ لە نێوان خۆیاندا چ لەگەڵ (پارتی کۆنگرەی میللی) ، کە خۆی لە خۆیدا بوونەتە هەشتنەوەی ئاسایەکی ئاگرزو نادیار و پڕ لە ئاشوبی سیاسی لە وڵاتەدا، وە بوونەتە مایەی چەواشە کاری و بەلادابردنی خەباتی دروستی چینایەتی لەو ناوچەیەدا.

بازنەی داخراوی سیستەمی هەڵبژارنی بەرژوازیی پارلەمانی، هەشتا گەورەترین کەڵەکە و ئامرازی خزمەتی وسیاسەتی چەواشەکارانەی بزووتنەوە سیاسیەکانی چەپی ڕیفۆرمیست و پۆپۆلیستیە شۆعبەویەکانی سەر بە ئەردوگای ماوتسی تۆنگ و ستالینیەکان وهەروەها چەپە ڕیفۆرمیستیە کرێکارییەکانی تر کە سەر بە ئەردوگای سۆسیال دیمۆکراسی وڵاتانی ڕۆژئاوان، هەر هەموویان بوونەتە کەسپ وتەگەرەو ئامرازی فریودان و بەلادابردنی ناڕازایەتیە کرێکاری و جەماوەریەکان لە نیپال و وڵاتانی دراوسێ و بگرێ جیهانیش، وە ئەم جارەش دیمۆکراتیزمی بەرژوایی و چەپی ڕیفۆرمیستی ئەم پارتانە لە نیپال شکستی خۆیان لە بەدیهێنەرنی وڵاتدا سەلماند ، وە دەریانخست کە هیچکاتێک ئەوان دەستی چینە چەوساوەکان نین وناتوانن وەک ئالتەرناتیفی ڕاستەقینەی حاکمیەتی سیاسی چینی کرێکارو چەوساوەکانی نیپال و ناوچەکە نین بگرن.

هەروەها سیاسەتی خەباتی چریکی و گەریلایی جوتیارانی ماویەکان وە جیڤارایستیەکان کە لەسەر بنەمای تێوانینی ڕزگارکردنی بەرژوازی نیشتمانی و ئازادی کەڵەکەو جووڵەی سەرمایەی خەمالی، کە لە ژێر

ناوی (خەباتی ڕزگاری نیشتمانی) دا بەڕێوە چوون درێژەی هەیە هەمیشە قازانجی بەرژوازی نیشتمانی و پاڵەمانتاریزمی بەرژوایی بە پشمەرجی سەرکی وەرگرتووە، وە بزووتنەوەی کرێکاران وجوتیارانیان بە شێوەی جەراو جەر سەرکوت وفریودراون وە خەباتی ئەوانیان بەلادا بردوە، بە نموونە سەندیکای کنفدرالیەی سندیکای مەزنی ANTUFE- R سەر بە پارتی (CPN-M) ماویکانە ، وهەمیشە لە ژێر هەژمۆنی بیاڵەکانی ئەواندا کاریان کردووەو کرێکارانیان لە چوارچێوەی سیاسەتکانی خیاندا شتکداوە، کە لە دوا ئەنجامدا سیاسەتکانیان بەدژی بەرژەوەندی خەباتی چینایەتی کرێکاران وە جوتیارانی چەوساوە و هەژارانی گوندکان شکاوەتەوە، وە هەر هەموو ئەم سیاسەتە سازشکارانەیش لە ژێر ناوی پاراستنی یەک ییزی خەباتی نیشتمانی بردەتە پێشەوە.
پارتێ ماویکان بەهەمان چێشنی ئەو وتەیی مارکس کە ئەڵێت (جوتیار تەنها سنووری دەوروپشتی لووتی خۆی ئەبینێت ، لە کاتی کەڵانی زەویکەیدا) ! ، ئەوانیش سنووری نەونەتەوەیی خەباتی چینایەتی پڕۆلیتاریا نابینن و لە چوارچێوەیکی تەسکی ئیفڕمیستی بەرژوازیاندا، کە لە سنووری دامێنی چیاکانی نیپاڵ وە بەشداریکردن لە هەڵبژاردنکانی حوکومەتی وڵاتی نیپاڵدا تەناپەڕێت.

ئەنجامگیریکان وئاستەی خەباتی چینایەتی بزاڤ جەر بەجەرکانی (نەوەی Z)

هەوداکانی ئەم دوایانەی نیپاڵ، وەک سەرەتایەک و بەشێک لە شۆشکی کۆمەڵایەتی دژ بە گەندەڵی و بێکاری و چاوچنۆکی حاکمان و کاربەدەستانی دەوڵەت و چاوچنۆکی سەرمایەدارانی ناوخۆیی و گرانی و

یسوابوونی سیاسەتی یەفەرمیستانەی پارت و هەڵکشاوی کۆمۆنیست و چەپی جۆراوجۆر بەجۆرێکان لەسەر ئاستێکی بەرفراوانی ناوخۆیی و جیهانی، پاڵنەرێکی سەرەکی بوون بەهەڵسانەکی شۆڕشگێڕانەی لەم چەشنە.
نوێی (Z) سەرقافڵەی ئەم خرۆشانە شۆڕشگێڕانەیە بووە ، نەک لە نیپاڵ بەتەنها بەڵکە لە بنگلادش و سریلانکا و کینیاو مەغریب و پەشتریش لە عێراق، بگومان ئەم خرۆشانە جەماوەریە شۆڕشگێڕانە بەتەنها لە چوارچێوەی ئەم و ئەو وەاتاندا نامێننەوە و درێژەشی ئەبێت بەهەی قەیرانی ئابووری وسیاسەتی سەرکوتگەرانەو داگیرکاری ئیمپریالیستی و بەکرێگیراوی بەرژوا خەماڵیەکان و هەڵپەی کۆکەکەی سەرمایەو چەوساندنەوەی هەرچی زیاتری جەماوەرێکی ملیۆنی لە کرێکاران و تونژە چەوساوەکانی تر.
کۆپیکردنەوەی ئەمجارە لە خەباتێک کە پشت بە تەکنەلۆجیا و تەکنیکە مۆدێرنەکان و بەرنامە دیجیتاڵیەکانی تری وەک دیسکەرد و جۆرەکانی تر، بوونەتە دەروازەیەکی نوێی و سیمایەکی پێویستی کۆمەڵایەتیەکان وئامرازێکی هەڵکشتنی شۆڕش و ئاپۆڵینەکانی سەردەمی گۆڕانیزمی سەرمایەداری لەسەر ئاستی جیهان .
بگومان بەرنامە دیجیتاڵیەکان و تەکنیکە کۆمەڵایەتیەکان وەک ئامرازێکی بەرهەمهێنان و سەرکوتگەری سەرمایەداری نوێ، لە ژێر کۆنترۆڵ و چاودێری و کۆنترۆڵی خودی ئیمپریالیستەکان و بورژوا ناوخۆییەکاندایە، هەر بۆیە خاڵی وەرچەرخانی سەرەکی کە پێویستە بەسەر ئەم شۆڕشانەدا بێت، ئەوەیە کە جەماوەری ئاپۆیوی لاوان و چینە چەوساوەکان، پێویستە بگەڕێنەوە بۆ سەر بنەما واقیعیەکانی پێوەندیە کۆمەڵایەتیەکانی خەیان لەسەر زەوی وە کۆو کۆمەڵە وەڵکخراوە خەجەکانی خەیان لەسەر بەرپاکردنی شۆڕش تاوتوێ بکەن، نەک بەتەنها لەناو بەرنامە دیجیتاڵی و تەکنیکە کۆمەڵایەتیەکاندا، وە ئامادەسازی بۆ پێکهێنانی پارتی سیاسی شۆڕشگێڕی چینایەتی پڕۆلیتاریا لەسەر ڕۆشنایی میتۆدی دیالێکتیکیانەی مارکس وبەسوود وەرگرتن لە ئەزموونی خەباتی فکری و سیاسی لێنین.
شۆڕشی تەکنەلۆجیای سەردەم هێندەی تر مرۆڤی کارگەر و تەکۆشەرانی لە جیهانی واقیعی و زیندووی خەیان دابڕیوە، توشی نامۆبوونێکی بەوونەی کردون.
ئەوان ئەگەر لە چوارچێوەی ڕەکخراوبوونێکی کاتی و ووکشیدا هەڵسوکەوت بکەن لە ڕەگەی تەکنیکە کۆمەڵایەتیەکانەوە، بۆ واتای ئەوە دێت کە مامەڵە لە گەڵ جیهانێکی گریمانەیی (ئیفتراضی) ئەکەن، کە ناتوانێت جێگیر بێت ودرێژەی هەبێت، بەمجارە شۆڕشی دیجیتاڵیزم وەک هەر ئامرازێکی تری سەرکوتگەرانە کار لەسەر هەشتنەوەی ناڕەزایەتیەکان ئەکەن کە لە مەودایەکی دیاریکراوو داخراودا نەچن

بەولاوە، کە خودی بەرژوەندی جیهانی لە پشتاوە بۆتاکردنەوەی ئەو هەلومەرجە شۆشگێڕانەیە سوودیان لێبینیت، وەک بەشێک لە بردنە پێشەوەی سیاسەتی چەواشەکارانەی لێبڕاوەیزمی جیهانی کە بریتیە لە ئۆفسانەی درۆزنانەی (ئازادی بیرو ڕاو ڕەخنەگرتن) ! کە لە چوارچێوەی یاسا و دەسەڵاتداریەتی سیستەمی سەرمایەداری جیهانیدا ئەیانهێنێتەوە.

تێکشکانی دامودەزگاکانی دەوڵەت و سوتاندنی پارلەمانە سەرکوتگەرو بەدناوەکەی دەسەڵاتدارانی بەرژوەندی لە نیپاڵ و شوێنەکانی تر، وە ناچارکردنی دەستکەشانەوەی سەرۆک وەزیران و کابەدەستانی ترلە کارکانیان، هەنگاوێکی گرنگی مەشخەڵی چوونە پێشەوەی ئامادەیی پرۆلیتاریای شۆشگێڕی نیپاڵ و سریلانکا و بەنگلادش و شوێنکانی تر، بەرەو ڕووخاندنی تەواوی بنەماکانی دەسەڵاتداریەتی سەرمایەداری.

بەڵام ئەمە تەنها هەنگاوێکە لە ڕاستای شۆشێکی مەزنتردا، وە ناکرێت بە کەم بگیرێت بۆتایبەت لە شوێنکی وەک نیپاڵ و سریلانکاو بنگلادش کە ڕەنگە بەدوای خۆیدا پڕۆلیتاریای هندستان و چین و پاکستان بهێنێتە سەر سکەی ئامادەکاری پێکهێنانی پارتی مارکسیستی پڕۆلیتاری لەو ناوچانەدا، هەروەک لێنین ئاماژەی پێدەکات:(هەرکەسێک چاوەڕوانی شۆشێکی کەمتایەتی “پاک” بێت، هەرگیز بە بینینی ناژی، کەسێکی ئاوا کە باسی شۆش دەکات لەو تێناگات کە شۆش چییە.) [۷]

بزاڤی تەشرینی (نەوەی Z) ی ساڵی 2019 لە عێراق

لە پەیوەند بە عێراق وهەرێمەوە، یەکێکی تر لە نمونەو جۆری ئەو خەباتەی کە لاوانی (نەوەی Z) لە نیپاڵ و شوێنکانی تری جیهان کە پێی هەستاون، بریتیە لە ڕاپەڕینی تەشرینی ساڵی 2019 لە بەغداو شارکانی ناوەڕاست و باشوری عێراق، کە ئەو کاتە ئەزموونکی

شۆڕشگێڕانەی لەم چەشنەیان نمایش کرد، بەڵام بەهۆی نەبوونی پارتی پێشەوای شۆڕشگێڕی ئەم قۆناغەی سەرمایەداری، وە زاڵبوونی میلی ئیفەرمیستانەو لێبڕاڵی و مەزهەبی و میللی نیشتمانپەروەری لەناو ڕیزەکانیاندا، نەتوانرا ئاراستەی ئەم ڕاپەڕینە شۆڕشگێڕانەیە بەرەو ڕوخاندنی سیستەمی سەرمایەداری و دەسەڵاتداریەتی بۆرژواکان لە عێراق و ناوچەکە.
تێکۆشەرانی سەربەخۆی مارکسیستی لە بەغداو ناوچەکانی تری عێراق، نابێت چیتر بەدەربەستی و خۆشباوەڕیەک نیشانبدەن لەبەرامبەر هێلومەرجێکی لەو چەشنەدا کە کرێکاران و چەوساوەکانی عێراق و لەوانەش هەرێم پێویستیان بە ئامرازی سیاسی شۆڕشگێڕانەی خۆیان هەیە، لە پێناو دژایەتی و ڕیسواکردنی مێژووی حاکمیەتی دەسەڵاتداریەتی لە عێراق وە هەرێم وحیزبە قەومی و لێبڕاڵی و ئیسلامیەکان و میلیشیا شیعەکان و تەواوی پاکێجی سیاسی چەپە ڕیفەرمیستە جۆر بەجۆرەکانی ئەو ناوچەیە.
یەکێک لە دەستخۆشکەکانی پارتێ کۆمۆنیستیەکانی نیپاڵ، بریتیە لە حیزبی شیوعی عێراقی لەروی میلی ڕیفەرمیستی شەعبەوییەوە، کە هەمیشە سات و سەودای لەگەڵ دەسەڵاتدارانی عێراق کردوەو بگرە بشکیش بوون لەم دەسەڵاتە کۆنەپەرستانەیە وە گەندەڵی خۆیان لە گۆڕەپانی سیاسی عێراقیدا هەر لە سەرەتای دروستبوونیانەوە وەک میلەکی ڕیفەرمیستی شەعبەوی کۆمنتەرنی ستالینی نیشانداوە.
هەروەها تەواوی ئەو تاقم و ڕێکخراوە وردەبۆرژوازیانەی تر کە بەناوی پارتەکانی (کۆمۆنیزمی کرێکاری) یەوە کار ئەکەن وەک نمایندەی میلەکی ڕیفەرمیستی کرێکاری سەر بە ئەردوگای سۆسیال دیمۆکراسی وەاتانی ڕۆژئاوا.
گۆشەی سەرمایەداری و پەرەسەندنی خەباتی پڕۆلیتاریا لە هەرێم و ناوچەکانی ناوەڕاست و باشووری عێراق، ناوەرۆکی ووردەبۆرژوازیانەی هەموو ئەم پارت و ڕێکخراوانەی خستەڕوو، وە شانبەشانی (ح.ش) ڕیزبەندی چینایەتی خۆیان لە گەڵ بۆرژوەندیەکانی بۆرژوا-کۆمبرادۆرەکانی عێراق و هەڵبژاردنەکانی پارلەمانی عێراق نیشانداوە، بەتایبەت ئەودوو بەشەی کە پێیوەندیان بە کوردستان وعێراقەوە هەیە.
چونکە بەرنامەی فکری وسیاسی هەردووئەم میلە ڕیفەرمیستیە وئەم جۆرە لە (کۆمۆنیزم) بریتیە لە کۆمۆنیزمەکەی بۆرژوازیانە و ڕیفەرمستانە، ئیترچ میلی شەعبەوی کۆمنتەرنی ستالینی بێت ، یان میلی ڕیفەرمیستی کرێکاری بێت، کە هەردووکیان باوەڕیان بە بنیاتنانی سۆسیالیزمەکی بۆرژوازیانە هەیە لە ژێر چاودێری مەدەرنیزمی نەتەوە یەکگرتووەکان وەک ڕێکخراوەیەکی ئیمپریالیستی

جیهانی.
پارلەمان و پالەمانتاریزم لانەو قۆناغەکانی نیشتمان پەروەری بەرژواکانە بەشداریکردن لە پرۆسەی هەڵبژاردنی پارلەمانی 2025 دا، خۆی لە خۆیدا نیشاندەری ئاشکرا بوونی ناوەرۆکی چینایەتی وردەبەرژوازیانەی ئەم جۆرە حیزبانەیە لەسەر ئاستەکی فراوانتردا، وە بوون بە ئامرازێکی تەواوکەری سووکایەتی بە ژنان وکچان کە لە ناو دەسەڵاتداریەتی پارلەمانی عێراقیدا وەک عورف و یاسای جۆعفەریە مەزهەبیەکان پیادەئەکرێن.
ژنان و کچانێک کە بەشداری لەم هەڵبژاردنانەدا ئەکەن وخەیان کاندید کردووە لەپێناو ئیمتیازاتی شەخسی خۆیان، هیچی تر نین بەجگە لە کەسانێکی گومڕاو وسەرلێشواو و بوون بە پاشکۆی دەسەڵاتداریەتی پیاوسالاری کۆنە ناو پەرلەمان و یاساکانی عێراق و هەرەمدا پیادەئەکرێن،و هەرچی زیاتر زنجیرەکانی کۆیلایەتی وسووکایەتی بە کچان و ژنان پتەوتر ئەکەن.
هەروەها بەشداریکردن لە هەڵبژاردنێکی لەم جۆرەدا لە ژێر ناوی (مارکسیست) بوونەوە، جۆرێکە لە ئۆپۆرتونیزمی بەشەرمانەی خیانەتکارانەی جیهانی وردەبەرژواکان کە پشتریش هەمیشە بەناوی (سۆسیالیزم و کۆمۆنیزمەوە) لە شوێنەکانی تری جیهان یپیادەکراوە.
هەر بیانوویەک بۆ بەشداریکردن لەم هەڵبژاردنەدا لە هەلومەرجێکی وەک ئێستای خەباتی چەکخراوی پڕلیتاریا کە لە دەرەوەی پەرلەمانی بەرژواکاندا لە ئارادا نیە ، جۆرێکە لە هەڵوەستەکی خیانەتکارانەو وکوێنوشێک وسەردانەواندنێکی موریدانەی بەرژوا ئاساییانەیە، کە دژ بە بەرژەوەندی چینایەتی کرێکاران و چەوساوەکانە، هەروەها بەراوردکرنی هەلومەرجی پارتی بەشەفی و تزەکانی لینین سەبارەت بە بەشداریکردن لە هەڵبژاردنەکانی بەرژوازیەدا ، لەگەڵ هەلومەرجێکی ئابووری و سیاسی و بەتایبەت بەراوردکرنی مایلەکی یەفەرمیستی شەعبەوی ستالینی یان مایلەکی یەفەرمیستی کرێکاری لەگەڵ پارتێکی شۆشگێڕی بەشەفی بەسەرکایەتی لینین، کارێکی بێهودەو بیانوویەکی شەرمۆنانەیە بۆ داخزانی یەکجارەکی وعەمەلی ئۆوانە بۆ ناو دامودەزگایەکی سەرکوتگەری چینێ چەوساوەکانی عێراق و پەرلەمانە کۆنەپەرستەکەیان، ئۆویش تەنها و تەنها لەبەر پاراستنی ئارامی ژیان و چالاکی سیاسی وردەبەرژوازیانەی خیانە لەناوچوار چۆوی ئەم سیستەم ودەسەڵاتە نەگریسە قەومی و میللی و مەزهەبیە سەرتاپا کۆنەپەرستانەیدا، وە ئۆوان بەمجۆرە و بە کردەوە ڕایانگەیاند و سەلماندیان کە لەشکری دژە شۆشی پڕلیتاریان کە ڕەنگە لە داهاتوویەکی تردا جگە بە دەسەڵاتداریەتی بەرژوازی لە عێراق و ناوچەکە لێق بکات.

وە بوون بە نموونەیەکی نوێی تر لە ڕیزی ئۆپارت و چەپ ڕیفۆرمیست و گەندەڵ و دژ بە شۆشی کە لە نیپاڵ وەاتانی تردا بوونیان هەیە، کە بەدرێژایی چەندین ساڵە وەک جڵلادی پرۆلیتاریا بۆرپرسیاریەتی گۆڕیان لە چەواشەکارن و بەلادابردنی خەباتی پرۆلیتاریا لە ئەستۆ گرتووە .

صابر.م
٢٠٢٥ / ١١ / ٥

-_____

[٦] https://en.wikipedia.org/wiki/Gangalal_Shrestha

[٧] https://www.marxists.org/archive/lenin/works/1916/jul/x01.htm

---

لە ستایشی (نەمنی)دا..
عەبدولموتەلیب عەبدوللآ

(ئەوی دەیبینن.. من نیم)

کاتێک کەسێک زۆر بیر لە خۆی دەکاتەوە، بیر لە خۆی ناکاتەوە بەو مانایەی کە ئیگۆیەکی گەورەی هەیە، بەڵکە دژی وەك (ئەویدیکە) بیر لەخۆی بکاتەوە! چوونکە مەرج نییە هەمیشە ئیگۆ وەنەیەکی خۆبەگەورەزان و نەرگزی هەڵگرتبێ… دژی (نەمنی) بێ، یان بژی

چەپنراو و خشوێستکەی ئێگۆ ئوێدیکەی جیاواز بۆ (من ئوێدیکەم وەک خۆم، خۆش دەوێ)...
بیرکردنەوە لە پرسی ئوێدیکە (الغیریة) دەمانباتەوە بۆ قسەکردن لەسەر خود (الذات)ی خۆنوێست؛ بۆ قسانەش کەی ئەو گفتوگۆیانە فرامۆش دەکەم، کە لە بارەی (من) وەک: (کەس، ئێگۆیزم، سوبێکت) و (ڕۆح، عەقڵ، فیکر) و (زمان) کراون و تەنها ئوێ دەڵێم، کە جیاوازی نێوان (من) و (خود) ئوێیە: کاتێک کە (من) بەپێی دیدگا ئازادەکانی خۆی (نەک غەریزەکانی مەگەل) شونێنی خۆی بونیاد دەنێت، ئوێ پێی دەڵێن (خود)ی هۆشیار! خودی بناس بۆ هاوکاریی ئوێدیکەی جیاواز، ژیان دادەهێنێ... ئەگەرچی پێوەندی نێوان من و ئوێدیکە پێوەندییەکی ئاڵۆز و فرەلایەنە و پێویستی بەشیکردنەوە و وردەکاری زۆر هەیە، بەڵام ئەمڕۆ لەسەردەمی تەکنەلۆژیادا سوبێکت دووچاری شلەکی ئازادی بووە...
لە شیعری (نەمنی)دا (مەولود ئیبراهیم حەسەن)ی شاعیر چەمکی نەمنی وەک نوێنەرێکی خۆنوێست و ئازادی تاکگەرا بەکارهێناوە؛ لەوشوە هەموو شتێکی بە (خودی هۆشیاری- دیکارتی) و دەرکەوتنی ماهیەتی-ئوێدیکە گرێداندتوە! شاعیر چەمکی نەمنی وەک ڕێبەری خۆنوێستی و بڕپرسیاری ئازادی بەکارهێناوە، کە ئامانجی یارمەتیدانی ئوێدیکەیە بۆ ڕزگاربوون لەو وەهمانەی کە ئێگەی خۆبەگەورەزان دروستی دەکات؛ چەمکی نەمنی وەک گۆیشتن بۆ حاڵەتێک لە ئاشتی ناوەوە و هۆشیاری ئاستقینە بەکارهێناوە؛ چوونکە بڕپرسیارێتی هەڵبژاردنی ئازادی ئاستقینە و ئاشتبوونەوە لەگەڵ ناخ کاتێک دەست پێدەکات، کە تەدەگەیت ئێگە تەنها تە نیت؛ بەڵکە ئوێدیکەیە!
کەواتە ئاشتەوایی و سەربەخۆیی ئەو سیستمەیە کە (مەولود ئیبراهیم حەسەن) داهێنانەکانی ڕووداوی بوونی نەمنی لەڕێگای زمانەوە لەسەر بونیادناوە؛ (زمان) لە ڕووداوی بوونی نەمنیدا وەک چرکەساتی سەرهەڵدانی گوتارێکی (وجودی) جەگیر و تەکەم خۆی دەنوێنێ... بەڵای من ئوێی ڕێگا بە شاعیر خۆش دەکات دەروازەیەکی نوێ لەبەردەم زانستی مەدەرنی زماندا بکاتەوە، درککردنی هەوڵە پێشینەکانی شیکاری دەروونی (زیگمەند فرۆید)ە، لەبارەی چارەکردنی نەخۆش لەڕێگای دەربینی ناخ بە ئازادییەوە ... بەو مانایەش وەک شاعیرێک، پەنا بە یاساکانی دەروونشیکاری فرۆید دەبات و لە درککردنی ئەو ڕێگایەوە وادەکات (نەمنی) بە ئازادی قسەی خۆی بکات، بەو مانایە نەمنی شیعری، لەلایەک بە ئازادی خۆی دەردەبڕێ و لەلایەکی دیکە بۆشوێی واتای بوونی (هایدگەریی) بوونی شاراوە دەکاتە بینراو و نهێنییەکان ئاشکرا دەکات... لەوشوە (من و کۆشکانی منی چەپنراو) لە ڕووداوەکی بوونگەریانەدا (نەمنی) وەک کردنەوەی

(شۆنی خودی بناس) و (بنەماکانی زمان) وەك شیعر لە دەروونشیکاری تەدەپڕێنن و لە گوتارەکی تەکمەی ئازادانەی شیعریدا خۆی بەیان دەکات، وەك هۆوداوەکی بوونگەرانە دەبینت:-

بە دەنگیم
دەمامکەکە
شیتەم دەشارێتەوە
شەتیم
دەمامکەکە
تاوانباریم دەشارێتەوە
تاوانباریم
کرمەکە جەرگم دەخوا
ئەوی دەیبینن.. من نیم .

منی شلەك

شەوازی شلەك (السیولة) چەمکەکی کەمەناسی پێشنەدی (زیگمەنت باومەن)ە؛ شەوازی شلەك: بارەکە لە بەرەنجامی گۆڕانکاریی خێراکانی سەردەمی گلۆبالیزم و شۆڕشی ئەلیکترۆنییەوە هووە دەدەن؛ هۆشنبیریی شلەکیش هەموو شەوە و ماناکانی هۆشنبیریی تەکمە و چەسپاو دەگۆڕێت؛ لە هۆشنبیرییی شلەکدا، دەشە لە هەموو چرکەساتەکدا بەها و باوەڕ و پەوەرە کەمەایەتییەکان و ئەخلاق و هۆفتاری تاك بگۆڕێن! لەرەوە لەو نووسینەدا دەمەوێ (هۆشنبیریی تەکمە) و (سوبەکت) لە هۆوداوی (نەمنی)ی شاعیر و (نەمنی)ی شاعیریش لە (منی شلەك) گەڕێم بکەم و لەسەر ئاستی شەوازە شلەکانی (زیگمەنت باومەن) وەك توانەوەی شەوە و ماناکانی (من) و لەناگای گۆڕانکاری بەردەوامەوە، کە هیچ سنوورەك ناس ناکات و هیچ ئامانجەکی دیاریکراویشی لەخۆ نەگرتووە، هەوڵی خوێندنەوەی هۆوداوی بوونی (نەمنی) شاعیر بدەم!

کەواتە ئەوەی دەتوانین وەك شیکاری دەروونی لەناگای دەربەینی ئازادانە بیبینین، جیابووتەوە یان دابەاوە لەوەی کە دەبێت وەك هۆوداوی بوونی شیعری بیخوێنینەوە؛ لە هەموو ئەو بەدواچوونشدا (زیگمەنت باومەن) لە کتێبی (مەدەرنەی شلەك) وای دەبینێت کە: بەرخەری لە کاەای ماددییەوە هەنگاوی بەرەو بەرخەری لە هەست و سۆز و پەیوەندییە مرۆیی و تەکنەلۆژییەکان ناوە؛ بەو مانایەش هۆشنبیریی تەکمە و چەسپاو هەنگاوی بەرەو هۆشنبیریی شلەك ناوە؛ قسەکردنی ئازادانەی فرەیدی هەنگاوی بەرەو هۆوداوی بوونگەرایی هایدگەر ناوە…

هەبەتە لە هۆشنبیریی شلەکدا (خۆشویستی و کۆتنە داوی

خۆشەویستی) بۆتە ئەزموون و توانست، ئەزموونکانیش بوونەتە
هەنان! دەمەوێ بڵێم بەو مانایە (منی شلەژاو) دەتوانێت هەمان
(ئاوەی دەیبینن.. من نیم) وەک ئەزموون بە گەنجانکاری جەراوجێرەوە
بکار بهێنێت، یان بە بەرنامە لە دەرگای (تاقیکردنەوەی
خۆشەویستی) هەشنبیریی تەکەم و چەسپاو بدات و بەردەوام ئەزموونکی
دیکە لە کەسکی دیکەدا بە مەبەستی جیاوازی و لوتکەی چێژ و خۆشی
بەسەربردن... تاقیبکاتەوە!
لە کەمەگای بکاربەردا کاراکان زوو بەرهەمدهێنرێن و زوو تەواو
دەبن؛ واتە سوبکت هەمیشە لە خاڵی سفردایە! لە خاڵی سفری
ئازادیدا، زانیاری پێش کەکردنەوەی زانیاریی دەکەوێت؛ خەرایی پێش
کاردانەوە و وەڵامدانەوە؛ هەشنبیریی شلەژاو پێش هەشنبیریی تەکەم و
چەسپاو؛ ئازادی تەکنەلەژی پێش بوونی هەسەن... لەڕەوە لە خوێندنەوەی
هەوداوی (نەمنی) شاعیردا دەمەوێ نەمنی و منی شلەژاو بەهەی شەشی
زانیارییەکان و گەڕانکاری خەرای کەمەگای تەکنەلەژی و پلەی سفری
ئازادی و پێوەندییە دیجیتاییەکانەوە، لەیەکنزیک بکەمەوە؛ بەو
سیفەتانەی کە (نەمنی) شیعری و (منی شلەژاو)ی تەکنەلەژی
هەیانگرتووە.
ئیگە لە کەمەگای تەکنەلەژیدا گەورەترین وەهمی ئازادییە، ئیگە
ناسنامەی هاستەقینە نییە! تەنها پێکهاتەیکی دەروونییە کە لەسەر
بنەمای ترس، ئارەزوو و پابەندبوون و پلەی سفری ئازادی دامەزراوە!
بەڵام ئیگە هەرچەندە هەشیار بیت، کەمتر پێویستی بە بەرگریکردن
دەبێت؛ هاستی پێویستی بە سەلماندن نییە، پێویستی بە ئازادی
هاستەقینەیە، پێویستی بە سەلماندنی بوونە لەلایەن ئاوێدیکەی
جیاوازەوە... بۆیە لە شیعری (نەمنی)دا دەتوانین بڵێین هەمیشە
ئازادی لە خستنەووی چەپەنراوکانی ناوەوە دەرفەتکی دیکە بە
تێپەڕاندنی سنووورکانی (نەمنی) تاقی دەکاتەوە: (ئاوەی دەیبینن..
من نیم.) ئاوەش وەک گوتمان هەر خەنوێستی نییە، دەشە قسەکردن بە
لە جیاوازی بوونی ئاوێدیکە، بەڵام نەک بەو مانایەی کە ئاوێدیکە
هەنگدانەوەی من بە، بەڵکوو بەو مانایەی کە ئاوێدیکە نهەنییەکە
و من ناتوانم خاوەندارێتی بوونی بکەم...
(ئیمانوێل لێڤیناس) لە کتێبی (کات و ئاوێدیکە) پێوایە کە
ئاوێدیکە بوونەوەرێک نییە، بەو شاوەیەی من دەمەوێت، بکاری بهێنم
یان لێکیبدەمەوە یان پرۆجێکتی بکەم، بەڵکوو بوونکی ئازادە کە
هووخساری داوایکی ئەخلاقیی لە دەکات؛ هەر بەو مانایەش منی ئازادی
شاعیر لە هوداوی بوونی (نەمنی)دا گوزارشت لە ئاوێدیکە دەکات؛
هەر بەو مانایەش هەڵبژاردنی ئازادی (نەمنی) بە پێوەندی لەگەڵ
بوونی ئاوێدیکە دەپوڕێت! پاش (ئاوەی دەیبینن..) ئیتر گەڕانەوەی

منی خۆنەویست (منی شاراوە) بە (نەمنی)ی شیعری، وەك حاڵەتێكی دەروونی نا، بەڵكە وەك پرسیارێكی بوونگەرانەی شیعری باسی جیهانی منی شڵەك دەكات...

جیهانی شڵەك

ئایا پرسیاری بوونگەرانەی (نەمنی) ڕەنگدانەوەی جیهانی (منی شڵەكە)ە، یان نهێنییەكە ناتوانم (وەك ڕووداو) خاوەندارێتی بكەم؟! دژە لێكۆڵینەوان كردەی (خاوەندارێتی نەكردن) و چەمكی (منی شڵەك)دا هاوتایەك هەبە، یان هاوتایەك لێكۆڵینەوان كاری شیعری وەك بابەتێكی جوان (كە چۆژ تێیدا دەردەكەوێت) و ڕووداوی شیعری (كە بوون تێیدا دەردەكەوێت) هەبە، بەڵام حاڵەتی دەروونی نەبە...

لەوەو دەڕەم جیهانی (منی شڵەك) نزیكە لە تەكنەلۆژیا و ڕەشنبیریی شڵەك و چۆژ؛ بەڵام ڕووداوی (نەمنی) شیعری شوێنكەوتەی لە ڕەشنبیریی تەكەم و ئاویدیكەی جیاواز و بوونگەرایی؛ واتە نەمنی شاعیر بە پەیوەندی لەگەڵ بوونی ئاویدیكەی دەپوورێت؛ نەك چۆژی تەكنەلۆژی؛ بە پەیوەندی لەگەڵ مرۆڤایەتی دیاری دەكرێت، نەك سوپەرمانی نیچەیی؛ بە پەیوەندی لەگەڵ ڕووداوی بوون شوێنەك بونیاد دەنێت، نەك لەگەڵ ئازاندنەوەی زمانی شیعری...

كاتێك شاعیر من لە خۆی دەردەهێنێ، ئاویدیكە دەبینێ؛ بەرپرسیارێتی منی شاعیر بەرانبەر بوونی ئاویدیكە سەرچاوەكانی لە هۆشیاریەوەیە، بەرپرسیاریەتی منی شاعیر بەرانبەر ڕووداوەكانی نەمنی سەرچاوەكانی لە هەڵبژاردنی ئازادیەدایە... بەكورتی ئازادی من شوێنی بوونی ئاویدیكەی جیاوازە، كە وەك شیعر ناتوانم لە ڕووداوی (نەمنی) تێپەڕێنم؛ بەو مانایەش ئاوەی دەبینن.. من نیم، بەڵكە منی خۆنەویستە؛ شوێنی نەمنی ڕووداوی شیعری لە داخوازیە مرۆڤایەتیەكانەوە سەرچاوە دەگرێت؛ بەڵام ئاوەی ئاو جیهانە دروستكراوە ڕەخسێنراوەی ڕووداوی نەمنی بە منی شڵەك دەبەستێتەوە، لە داخوازیەكانی چۆژ و هێزی سوپەرماندایە! چوونكە داخوازیەكانی ڕووداوی (نەمنی) خۆویستیی مرۆیە؛ داخوازیەكانی (منی شڵەك) خۆویستی تەكنەلۆژیە؛ خۆویستی مرۆیی پەیوەندی بە بەخشینەوە دەكات؛ خۆویستی تەكنەلۆژی پەیوەندی بە چەمكی زەدەیەكانەوە هەیە!

بە كورتی لێرەوە دەتوانم بڵێم پەیوەندی نێوان تەكنەلۆژیا و منی شڵەك لە (پلەی سفری ئازادی، یان ئازادی وەك كەرستە) دروست دەبێت؛ نەك وەك دیاریكردنی پەیوەندی خۆویستی... (زیگمەنت باومەن) لە كتێبی (خۆویستی شڵەك)دا پەیوەندی نێوان تەكنەلۆژیا و منی شڵەك ناو دەنێت (خۆویستی كەرستەیی)؛ بەو مانایەش لە جیهانی

تەکنەلۆژیادا پەیوەندی خۆویستی بە بوونی ئۆویدیکی جیاواز لە پەیوەندییەوە بۆتە ئەزموونکان ژمارە و زەدە ژمارەن؛ ژمارەکان بوونەتە کاها؛ پەیوەندییەکان بوونەتە پەیوەندی بەرژەوەندیخوازانە و کاتی؛ بەو مانایەش دیاریکردنی پەیوەندی خۆویستی تەکنەلۆژی بە لۆژیکی (ئابووری و بازرگانی) دەپوڕەن، لەسەر بنەمای (زیان و قازانج)؛ یان ئەو خۆویستییەوە (تاقیکردنەوەی خۆویستی) تەماشا دەکرێت! کەواتە ئەوەی لە پلەی سفری ئازادیدا دەیبینن، بەکە ئەزموونکی دیکەی منی شلەکە و کەسکی دیکە تاقیدەکاتەوە؛ واتە گۆینی بە کەسکی دیکە!.

جیهانی منی شلەك، جیهانی زەدە تاقیکردنەوەیە، جیهانی زەدە قازانج… جیهانی منی شلەك لەسەر بنەمای ئابووری تەکنەلۆژی وەستاوە… بەڵام شوێنی نەمنی، شوێنی بەخشین و بەزگرتن… شوێنی ڕووداوەکانی نەمنی وێنە و بوونی ئەو بەخشینە ڕاستەقینەیە دەکەشە کە (جەرج باتای) لەسەر بنەمای–ئابووری هەتاوی- باسی دەکات؛ واتە: بەخشینەکی تاکلایەنانەی وزەی هەتاو بە بوونی ئۆویدیکەی جیاواز؛ بەخشینی ئەو شتەی کە خەت بە خاوەنی نازانیت، پشت بە ماماڵەکردن نابەستێت؛ هەتاو دەسووتێت و هەدی هەدی لە وزە (خۆویستە) بەادەکەیدا (مەستمان) دەکات، (ژیانمان پێدەبەخشێت)… بڕوانە: کتێبی (تیۆری ئایین) و: هاوار محەمەد، دەزگای ئایدیا، 2017، چ حەمدی- سلەمانی، ل122-123.

دەمەوە بەڵم بوونی خۆویستی مرۆیانەی وەك (تیشکی هەتاو) پشت بە مامڵەکردن نابەستە؛ پشتبەستن بە مامڵەکردن، دەکەوێتە سەر سووکایەتیپێکردن (زیاتر قەرزبار کردن)! لەبەرانبەریشدا (تاقیکردنەوەی خۆویستی) تەکنەلۆژی پەیوەندی بە زەدە قازانج و زەدە مامڵەکردنداینە…

بگوومان ئامادەیی بوونی خۆویستی لەسەر بنەمای (ئابووری هەتاوی) دەلالەت لە بەخشینی وزەی دەروونی و بەخشینی (خۆویستی) بە بەرانبەر دەکات… ئامادەیی خۆویستی لەسەر بنەمای (ئابووری تەکنەلۆژی) کاهایە، قازانج… یەکەمیان، بەردەوام بیر لە نرخ و شکەی بوونی ئۆویدیکەی جیاواز دەکاتەوە؛ دووەمیان، بیر لە زەدە سوود و ئاوگە و زەدە بەرهەمهێنان و هەبوونی زەدە دەستکەوت دەکاتەوە… یەکەمیان، هەمیشە خۆویستی وەك خاڵی سەرەتایی دەبینە؛ دووەمیان، خۆویستی وەك کاها سەرف دەکات و لە پلەی سفردا (زەدە-خۆویستی) تاقی دەکاتەوە؛ (ئالان بادیە) لە کتێبی (لە ستایشی خۆویستی)دا، دار التنویر، 2014، ترجمة: غادة الحلواني- لە بڵاوی (خۆویستی لە ژێر هەڕەشەدایە)؛ بە ناوی (خۆویستی ئازادانە)ی سەردەمی بەکاربردنی خۆویستی… دەڵێت: من پابەند نیم، من پابەند

نیم، واتە: خۆشویستی لە پلەی سفردا! بۆ مانایە دووەمیان، پلەی سفری خۆشویستیە... کەواتە (ئەوەی دەیبینن.. من نیم) واتە دوور لە پلەی سفری خۆشویستی دەلالەت لە بونیادنانی خۆشویستی دەکات.

مەدرەنەی شلەك

لە دیدی (زیگمەنت باومەن) کەمەندگای تەکنەلۆژی دەلالەت لە توانەوەی پەکهاتە کەمەلایەتییە چەسپاوەکان و دامەزراوە تەکمەکان دەکات؛ بە مانایەکی دیکە کەمەندگای تەکنەلۆژی مەدەرەنەی شلەکە و لەندگای گوزارەی تاکگەرایی و مەسرەفگەرایی جەگای بە گوزارەی هاوەاتیبوون و هاوداوەکانی بوونی ئەویدیکە، چەل کردووە؛ لەندگای پەیوەندی هاوبەندییەوە جەگای بە پەیوەندییە کەمەلایەتییەکان تەنگ کردووە... لەوەشەوە (زیگمەنت باومەن) ئاماژە بە لەرزەکی و کەمخایەنی پەیوەندییە مرۆییەکان دەدات و دەڵێ پەیوەندییە مرۆییەکان، تا دێت زیاتر شلەك و کەمخایەن و زوو تەپڵە دەبن؛ شلەکی پەیوەندییە مرۆییەکان، هەستی تاوانباربوونمان بۆ درووست دەکەن، هەرچەنەك ئەو هەستە بخەینەوو، هەست بە تاوان دەکەین، هەرگیز ئەو پەیوەندییە هەستی بەکەمەبوون درووست ناکات، بەڵکە وەك هاوبەندی ئەو کاتە کەتایی دێت کە داواکاری و ئارەزووکانی ئەمە جێبەجێ ناکات، وەك وەك کایە... لە کەمەندگای بەکاربەردا کاکان زوو بەرهەمدەهێنرێن و زوو زوو تەواو دەبن؛ لە کەمەندگای بەکاربەردا چەژ بەتە بەشەك لە بەکاڵابردنی سوبەکت، چەژ بەتە هەکاری سەرەکی درووستکردنی پەیوەندیەکان...

تاوانباریم

کرمەکە جەرگم دەخوا

دەشە پەیوەندییە کەمەلایەتییەکان و هاوبەندی تەکنەلۆژی لەنێوان منی خەنەویست و کەشکانی منی چەپێنراو لەو پرسیارە (نالەژیکی/ لەژیکی) یانەدا هەڵگرینەوە و بڵێین: خەزگە (تاوانباریم) وەك کرمەك بە ئازادی جەرگی خواردم، لە دەرەوەی ئامانجی بە هەستی تەکنەلۆژیاوە؛ ئەی (بەدەنگیم) کرمی نەبینراوی جەرگم بوو... چی بوو؟! ئەی چی دەبێت بەبێ دەنگی لەلایەکی جەرگم هەبکەم، یان گوێم لەدەنگی تاوانە شاراوەکانم بێ... بەڵام لە هەموو ئەوانەشدا ئەی چی دەبێت ئەگەر زەنگی چەنراوەکانم لەبری زەنگی تەکنەلۆژیا، سەاوی هاوداوەکانی بوونی (نەمنی)ی بە پلەی سفری ئازادی (منی شلەك) بگەڕێتەوە؟!.

دەمەوێ بڵێم ئەو لەکەینەوە قووڵەی (زیگمەنت باومەن) لە بارەی مرۆڤ لە سەردەمی مەدەرنیتە شلەکاندا پشکەشی کردووە، ترسەکانی چیتر لە مەترسییە کەنکرێتییەکان و کەنتەکراوەکاندا قەتیس نین،

بەکە گەاون بە دەخکی بەردەوامی دەەاوکە و نادنیایی… لەو قسیدیشدا وك ەوونمانکردەوە (ترسی ەوداوکانی- نەمنی) چیتر لە هەەشەیکی دیاریکراو و دوورەوە سەرچاوە ناگرێت، بەکە لە ناسکییەکی بە مەودا و نزیکەوە هەقوەاوە، کە خەیان لە تایبەتمەندی دیجیتاڵی و مامەڵەی تەکنەلەژی و مەترسیە ئابووری و ژینگەییەکانەوە تا ناسکی چاودەریکردنی ئەمنیی و دەەاوکە و نادنیایی هەەدگرنەوە… هەموو ئەوانەش وك کەمەە زانیاری کەەکەکراو و زیرەکی/ ژیری دەستکرد و ەەفتاری بەکەمەە لە قاڵب دراو شلتر دەردەکەوێت و لەوێوە هەموو سنووردانەکانی مرۆڤایەتی بەزاندووە و لە هەموو شونێ بەشێوەی سوپەرمانی نیچەیی باودەبتەوە و بەردەوام دەگەەت…
ئیتر ئەوە شونی کەمەگای تەکمە و چەسپاوە، کە جیهانی کەمەگای ئەلکترۆنی بەرهەمهێناوە؛ ئەوە هاوبەشێدی تەکنەلەژییە، کە مەدەرنیتە شلەکانی لەکەوتتەوە… کەمەگایەکی بەرهەمهێناوە، کە لە ناسکی بەردەوامی ئامێرە بە هەستەکاندا بڕی… ئیتر پەیوەندی کەمەایەتی ەاستەقینە و دامەزراوەی سەقامگیر و دنیایی تەکمە و دەروونشیکاری… ەەژیان ئاوابوو؛ ئیتر تاکەکان ەووبەووی ترسی هەمیشە گەاو دەبنەوە! (زیگمەنت باومەن) لە کتێبی (الخوف السائل)، ترجمة: حجاج أبو جبر- ط1، بیروت-2017. دەەت: مەترسیەکان چیتر تەنیا لە کارەساتە تەقلیدییەکاندا سنووردار ناکرێن، بەکە بوونەتە بەکاری شلەك و دامانی بازاڕ و پیسبوونی ژینگە و گەانی کەشوهەوا… جگە لە هەموو ئەوانەش (ترسی خەیاڵی) ترسی شەو تاریکەکانی نادنیایی کە لەلایەن میدیا و سیاسەتەوە وەك ئامرازێك بۆ کۆنترۆڵکردن بەردەوام تووند و تووندتر دەکرێت؛ یان لەسەر بنەمای تاریکی نادنیایی کۆنتڕۆڵی پەیوەندییە کەمەایەتییەکان دەکات و کەمەگا دەخاتە دەەاوکێی بەردەوامەوە.

عەبدولموتەلیب عەبدوڵآ
هەولێر 29/9/2025

تێکدانی زمانی کوردی لە پڕۆگرامەکانی خوێندنداو.. سەدیق سەعید ڕواندزی

پڕۆگرامەکانی خوێندن، وەك نموونەكی بنەڕەتی فەرکاری، ڕێكخستنی زمان و بەرە گرنگ و کاریگەریان هەیە لە ڕێکخستنی زمان و بەستانداربوونی، چونکە ئامرازیی فەرکردنی نموکانن. لەو سەنگەوە پڕۆگرامەکان لە ڕووی زمان و ڕێنووسەوە، دەبە یەك شێوە بن و بە وردی پەیڕەو لە خاڵبەندی و لایەنی ڕێنووسی زمانەوە بکەن و زمانەکی ڕاست و دروست و بە هەڵەیان تێدا بێت، کەچی بەداخەوە لە هەرەمی کوردستاندا، پڕۆگرامەکانی خوێندن لە بڕی ئاوەی ڕێگەی بە ستانداربوونی زمان ببینن، بە جۆرێك لە جۆرەکان لە ڕێگەی ئەو گەڵانکاریيە نا فەرهەنگی و نا دەستووریانەی زمان کە ساڵانە بە ناوی نوێکردنەوە ئەنجام دەدرێن، ئاوەندەی تر زمانی کوردی دەشێوێنن و پەرتەوازەتری دەکەن. بە ئەمسایی خوێندن، لە پڕۆگرامەکاندا پیتی (وو) بزوێنی درێژیان لاداوە. بەگومان ئەم پیتە، پیتەکی سەربەخۆیە و لە ڕێزبەندی هەفت پیتە بزوێنەکەیە و ئەو وشانەی ئەم پیتەیان تێدایە، بە نموونە: وەك (بوون، چوون، هەمووان، سەرکەوتوو، شاتوو، دووربین، مووچە، ووون، ڕوو، ڕووگە، هاتووچۆ) و گەلەك وشەی دیکەش، خەیان لە بنچینەدا هەڵگەی ئەو پیتەن و پیتەکە بەشکە لە سرووشتی بوونی زمانییانەی وشەکە، نەك ئاوەی پیتەکی زیادکراو بێت، تاکو بتوانرێت لابببردرێت یان گەڵانکاری تێدا بکرێت. گەر هەمان ئەم وشانە بە شێوەی (بو، چو، ڕو، شاتو هەموان) بە نموونە بنووسین، دەبینین لەلایەکەوە لە ڕووی فەرمی نووسینەوە چەندە ناڕێزمانی و نا ئستاتیکی دەردەکەون، لەلایەکی دیکەشەوە لە ڕووی دەربەینیشەوە چەند لەنگییان پێوە دیارە، چونکە کە دەڵین (ڕوو) ئاوا (وو) دەردەبڕین نەك (و) . یاخود گەر لە بری (ڕوون) کە بە مانای ساف دێت بنووسین (ڕون) ئاوا دەبینین ئاسمان و ڕەسمان لە ڕووی ماناوە جیاواز دەکەونەوە، چونکە ئاوەی دوایان، پێداویستییەکی ئامادەکردنی خواردنە. ئاوانەی ئەو گەڵانکاریيان لەو پیتەدا کردووە، لە ڕاستیدا بای ئاوەندە ئاگایان لە زمانی کوردی نەبووە، کە زمانی کوردی نووسین و گۆکردنی وەك یەکە و جیاوازە لە زمانەکانی دیکەی وەك عەرەبی و ئینگلیزی و

هەموو زمانەکانی دیکەی دنیا، کە زۆرجار وشەیەك لە ڕووی نووسینەوە هەڵگری پیتەکە، بەڵام خوێندنەوەی جیاوازە، ئەمە لە زمانی کوردی نییە. کاتێ دەڵێین (هاوڕێ) ئەوا دەبێ بنووسرێت (هاوڕێ) کاتێ دەڵێین (گورگ) ئەوا دەبێ بنووسین (گورگ). هەموو وشەیەك لە زمانی کوردیدا دەبێ وەکو خۆی بنووسرێت، چونکە تاکە زمانێ نووسین و گۆکردنی هاوشێوەن. دواجار دەبێم گۆڕانکاریی لە پێگرامەکانی خوێندن لە ڕووی زمانەوە ئەرکی بەڕێوەبەرایەتییەك و چەند لیژنەیەك و زمانزانێك نییە، کە ئەنگێ تیایان دابێت سااڵنە دە کتێب لە سەر زمان نەخوێنێتەوە، بەڵکو ئەمە دەبێ بە هاوڕێکردنی زانستییانە و فەرهەنگییانە و پلانی پەروەردەیی و میتۆدی بێت، بە مەرجێك گەر پێویست بوو گۆڕانکارییەکێ بکرێت، نەك ئێوەی کەسانێك وا بزانن (و) و (وو) هەریەکن وەك ئێوەی تێی گەیشتوون !

ئەم بابەتە لە ئەدەب و هونەری کوردستانی نوێ ژمارە(1393) ڕۆژی 23/10/2025 بڵاوکراوەتەوە.

گەزیزە.. برایم فەقێشی

لە حەوشی ماڵی خەیان ڕووت و قووت دەخولایەوە و گەرانی دەگوت. منی بینی و دای لە قاقای پێکەنین. کاتێك دایکی لە بەر ترومپا دەیشووشت، ئەو یەك بە خێی دەینەڕاند، دەنگی قیژە و هەرای گەڕەکی دادەگرت. ڕۆژێك پێخاوس، پاپەتی هاتبووە ناو کۆڵان، دەنگی گریانی بەرز بەوە، ئەمە خەمان گەیاندە، دیتمان پێنیز بە لاقیدا چووە و خوێنی لێدەتکە، من پێم بە لاقیدا کرد، هەمهەنا و دەمم بە پێنیز داکرد و تفم کردەوە. گەزیزە خێی پێدا کەشام ماچم بکات، کەوتم و سەرم بە بەردێکدا کەوت و هەڵتەقی. ژانی زۆر بوو، نەگریام. لە سبەی ئەو ڕۆژەوە گەزیزە بە کوشکی سوورەوە دەهاتە دەر.

لە شارەکەی ئەمە کۆڵان و شەقام ئاسفاڵت نەبوون، جگە لە لای سینەما و دوخانیات. منداڵ دەچووە لەوە شەلاقە و مەزراق و شاتیان دەخولاندەوە و ئەمەش دەچووین. ڕۆژێك لە ناکاو گەزیزە نەماندی، ئای حەسەن زیرەك، حەسەن زیرەك. ئێوەی گوت و شوێنی کەوت، ئەمەش بە دوایدا. لە نزیک شیرکەتی نەوت کە هێندەی نەدەما بە دەرەوەی شار ،

خۆی کرد بە ماڵکدا، کە چووینە بەر دەرگا، دیتمان شایی و زەماوەندە و خەڵک هەڵدەپەڕن. گەزیزە خۆی کرد بە ژووروودا و یەکسەر چووە گاوانی . وەها خۆی بادەدا، نەبەتەوە. زەربەی خەڵک چاویان تەبەیبوو. حەسەن زیرەک کە کاتی هاوارکردنی ئەو، لە بەر دوخانیات ئاوەی دابوو و پێکەنیبوو، زانی ئەوە کچە کەوش سوورە. لێی نزیک بووە و پرسی کچەکە ناوت چییە، وتی گەزیزە. زیرەک یەکسەر تێچریکاند:

ئەی لە کەم و لە کەمە
لە گەزیزە و لە خەمە
لە ماڵ زاوا و بوکەمە
کەوش سووری هاوەمە
کچە کوردی بەکانی
زۆر و زەوەی ئازیزی.

خەڵکی ناو حەوش و حەسار و سەربان و بەر دەرگا، دەستیان کرد بە چەپڵە لێدان و چەند ژن چوون، گەزیزەیان لە باوەش گرت و ئەولاو ئەو لایان ماچ کرد و چەند کەس وێنەیان لە گەزیزە و زیرەک گرت.کە هاتینە دەرێ گەزیزە هەتا ماڵی خۆیان بە سەما وهەبەز هەبەز، بە ڕێگادا دەچوو. کە گەیشتینەوە نزیک ماڵی خۆیان، بە دەنگی بەرز چریکاندنی، کچە کوردی بەکانی، زۆر و زەوی ئازیزی.

باوکی گەزیزە شەفری ماشێن بوو. ئەو شەوانەی باوکی نەدەهاتەوە، دایکی بە منی دەگوت، بچم لە ماڵیان بخەوم. دایکی گەزیزە، کاتی چەشتلێنان لە بەر خەیەوە گەرانی دەگوت و دەنگی لە فەتانەی وەلیدی هاوشاریی دەچوو، چۆن گەیشتبوونە ئێرە، نەماندەزانی. گوندەزی دەکەرد و گەڕەوی و کراسی دەچنی و گەزیزە بە دەستکردی ئەو دەڕازاندرایەوە، هاوسا و جیران دەهاتنە لای بۆ ئەوەی گەڕەوی و دەستکەش و شاڵی ملیان بۆ بچنێ و گوندەزی دەسرەی سەر تاقەیان بۆ بکات. ئەو جگە لە فەنی و مەشکەفی و هەوا و غوابی، شەربەتی خۆشی ساز دەکرد.

تازە کەوتبووینە پاڵی چوار، دوای فەرگە، هەتا ئێوارە لە دەرە دەماینەوە. ئەو ڕۆژە گەزیزە نەهات. بە هەڵاتن چووینە بەر دەرگای ماڵکەیان، لە سەر پێپلیکانەکان مات دانیشتبوو، چووینە ناو حەسار، هەرچەند هەستی بە هاتنی ئێمە کردبوو، سەری هەڵنەهێنا. لە تەنیشتی دانیشتین، ڕووی وەرنەگەڕا. زارا پرسی، گەزیزە چ بووە؟ سەری خستە سەر شانی و بەدەنگ مایەوە. دەزانی، باوکم لە ڕێگای

میانـــدوا تـــسـادوفی کـــردووە! بردوویـــانە بە وەم! دایکـــم و جیرانەکەمان چوون بۆ لای. زارا گوتی، کە وایە دەچین بۆ ماڵی ئەمە. گوتم نا، هەموومان لێرە دەبین و دەچین خەبەر دەدەین بە ماڵەوە و دێینەوە.

ئەو شەوە تا بەیانی لە حاڵی نیگەرانی و دوو دڵی و چاوەڕوانیدا بووین، هەژی دوایە نەچووینە فەرگە و لای گەزیزە ماینەوە. ئەوارە، شار شەقا و دەنگە دەنگ لە کەلانەوە دەهات و خەڵک بە لای دەرەوی شار هەڵدەهاتن، ئەمەش لە گەڵیان کەوتین و لە نزیک بنزینخانە و ئەو ماڵەی شایەکەی تێدا گەڵا بوو، چاومان بە ماشێنی نەخشخانە کەوت.

دایکی گەزیزە لە پشەوە دانیشتبوو. گەزیزە هایکرد، دایکی ئەوی بینی، پێیە خوارە و باوەشی پێدا کرد. گەزیزە دێنەماند کوا باوە، کوا باوە! دایکی پشکابوو، فرمێسک بە لا چاویدا شەڕ ببووە، خەڵک هەموو وەستابوون، چەند ژن بە لکی دەسماڵ چاوی خەیان دەسێ. گەزیزە دێنەماند، کوا باوە، کوا باوە. ژنەکی بە ساڵاچوو، لەی نزیک بوەوە و لە ئامێزی گرت و دەستی بە سەرییدا هێنا، چەند ژنی دی ناو خەڵک، چوون و قەڵیان لە ناو قەڵی گەزیزە و دایکی خست و هەدی هەدی بەرەو مزگەوتی بازاڕ وەڕێ کەوتن. زەربەی خەڵک هاتبوونە بەر دووکان و ماڵەکان و خەمناک هاوستابوون و سەریان بەردابووە. هەر ئەو ئەوارە بە بەشداری خەڵکی شار، باوکی گەزیزە ناشترا. ئەو شەوە و هەژانی دواتر، جیران نەیانهێشت گەزیزە و دایکی بە تەنیا بن و بە یەکەوە پرسە و سەرخۆشیان بەڕێوە برد و هەتا درانگانی شەو خەڵک دەهاتن و دەچوون.

زیاتر لە هەفتەیەکی کێشا هەتا گەزیزە هێندەک ئارام بوەوە، خەڵکی گەڵەک و خاوەن ماشێن، یارمەتی دایکی گەزیزەیان دا و کارگەیەکی جوان، بە چنین و دروین و گوندەزی سازکرا و چەند ژنی هاوسا، فەری چنین و گەندەزی کران و بەرهەم و ناوبانگی کارگای گەزیزە شار و شار دەیشت.

ساڵ هاتو چوو، هەتا ئەوەی گرووپی شانۆ ساز کرا و گەزیزە لە گەڵیان کەوت. ئەو کات گەزیزە پەلی دەی دەبیرستان بوو.
کزەی سەرما دەستی پێکردبوو، هەڵی شانۆ پێ لە حەشیمەت، دەنگ لە کەسەوە نەدەهات، پەردە هەدی هەدی لا درا، دەنگێکی خەش هەڵکەی داگرت:
ئەی یاری نازادرم

ئەی شەخی عەیارم
هەر تۆ بۆ تەنیا
بوبۆی گوڵزاری منی
هەر تو بۆتەنیا
یاری منی دڵداری منی

ئەوە یەک لەو گەرانیانە بوو کە دایکی لە کاتی چێشت لێنان لە بەر خەیەوە دەیگوتەوە، ئێستا لە ێیزی پێشەوە دانیشتووە و چاوی بەیوەتە سەر سکە و نائارام هەر دوو دەستی لە ناو یەک ناوە و خەی کە کردەتەوە، وەک ئەوەی کەوتبێتە ناو خەیاڵ. گەزیزە جلی کوردی سوور لە بەر و کەوشی سوور لە پێ، لە قووڵایی سکەوە نەرم نەرم دەهات، لە پێ بینەران هەڵستانە سەر پێ و دەستیان کرد بە چەپڵەدان. گەزیزە، گەیشتە بەر لەواری سکە ، چووە سەر چەک و ووە لە شونکی نادیار، ئاوا هاتە دەنگ:

ژیان، دەفتەری نووسراو، چیرەک و ەڵمان نیە!
حەکایەتی ئاسمان، گفتی شاعیر و ئاوازەخوان نیە!
چرکەیە! هەناسەیە، دە و نایا!
هەست و بیر و هزرە، هەتە و نیتە!
ژیان، من و تەین!
بەیەکەوە هەین و بە یەک نین!

هەستایە سەر پێ، پێخاوس، پشت لە بینەر، بەرەو قووڵای سکە گەڕایەوە و لە تەک دەنگی نەرمی تەموورە، دەنگەک هاتە گوە: ژیان..... دەفتەری نووسراو... چیرەک و ەڵمان... حەکایەتی ئاسمان... گفتی شاعیر... ئاوازەخوان... نیە...!

شانە پاش دوو سەعات بەم ێستەیی منداەک کەتایی پێهات.
منداە: کە گەڕامەوە گوبیستی چیرەکی ژیانم بە، گەر نەگەڕامەوە، بزانە ژیانی من، دەفتەر و چیرەک و ەڵمان نەبووە.

چرا هەڵکرایەوە، بینەر لە بەدەنگی خەیدا، یەک یەک و دوو دوو، هەڵی شانەیان بەجێهێشت، هەرکام نوقمی بیر و خەیاڵ بوو. گەزیزە لە پشت پەردە هاتە دەر و بەرەوووی دایکی هات و پرسی، بە دەگری؟ گەزە گیان، ئەوە چ بوو، چ داستان و چیرەک و بەسەرهاتەک بوو؟ منت گەاندەوە بە قووڵایی ژیانم، بە ەڵمزانی لە بیرکراو. نەمدەزانی تە ئاگاداری ژیان و بەسەرهاتی منی، نەمدەزانی ەڵمکەم، نووسەر و حەکایەتخوانی! دایە زەڵمنکەم، تەنیا ئاگاداری ژیانی تە نیم، لە

پاش مەرگی باوکم کەوتمە گریان بۆ ئەوەی خەم ببینمەوە. لە نەبوونی باوکدا لە خەم گریام، ئەوجا گریشتم بۆ تۆ، لە تۆ گریشتم بۆ بنەماڵە و بنەچەکی خەمان. گووم بووکانی خەم، دزراوکانی خەمان، دزیوەکان. ئێستا دزکانیش دەناسم. ئەوانەی ئەمیان بۆ گوومکردنی خەمان دابوو، بۆ ئەوەی ببین بۆ وان و خەمان لە بیر بچێتەوە. دایە گیان، هەموومان گووم کراو و دزراوین. ئێستا دەزانم من و تۆ و ئەو خەڵکەی لێرە بوون ،کێین. ئەم خەڵکەت بینی لە بەدەنگی خەیاندا هەڵکەیان بۆ جەهێشت؟ ئەوان سەریان پێ لە پرسیاری بۆنام کراوە. هەڵکەم، سەری منیشتان پێ لە پرسیار کرد.

گریزە دوای ئەو شەوە ، نووسراوەکانی دەدا بە ئەمە بیخوێنینەوە. لە هەگای باوکی زاراوە، کە دووکانی هەبوو، کوردی ئەودیو هاتوچیان دەکرد و چای عێراقیان دەهێنا و کوتاییان دەبردەوە، نووسراوەکانی گریزە دەگێشتە ئادیە کوردی بۆغدا و گۆڤارەکانی ئەو دیو، زۆر جار لە بەرنامەی هەژدەک لە هەژان لە ژێر ناوی ز. زەینە، بۆاو دەکرانەوە. چەند جار لە هەگای یەکەک لە فەرکارانی دەبیرستان، کە دەستی کاکە سوار بوو، نووسراوکانی دەگێشتنە دەست ئەو و لە ژێر ناوی ز. زەینە، خەکەی سولەیمانی لە بەرنامەی تاپۆبومەلەە بۆاو دەکرانەوە و تاکە کەس دەیانزانی ز. زەینە کێیە. دوو ساڵ دواتر، پاش وەگرتنی دیپلەم، دایکی گریزە گەڕایەوە زێدەکەی خۆی و گرژش بە تەمای خوێندن، هەیشت.

هەژدەک لە شاری کەرکن میوانی دەستەکی شاعیر و شانەکار بووم کە لە تارانەوە یەکترمان دەناسی، گوتی کاتەکی چاک گەیشتووی، ئەمشەو لە لیتراتور هاوس، ماڵی ئەدەبیات، بەرنامەیەکی ئەدەبی و هونەری هەیە. دە خولەک درانگ گەیشتین و بەرنامە دەستی پێکردبوو، نووسەرێکی ئامانی خەریکی خوێندنەوەی چیرۆک بوو، لە تەنیشت ئەو خانمێکی چاویلکە هەش دانیشبوو، دیار بوو پێشتر هەموویان ناسێندرا بوون.
پاش کابرا نەرەی ئەو خانمە هات و میکەفۆن کەشرایە بەر دەمی، وەرگەدراوی ناوی چیرۆکەکەی دەبووە زەنگیانە، کە دەستی بە خوێندنەوە کرد، دەنگیم ناسییەوە، خەم بە هانگیرا و بە کوردی گوتم، زەنگیانە! سەری هەهەنا. ئەو کەسانەی لە هەڵکە دانیشتبوون هەوییان بە لای من وەرگەڕا و خانمی نووسەر هەستایە سەر پێی، چاویلکەی لە چاو دەرهێنا، هەرکمان بە ئەوەی بە خەمان بزانین، بەرەوپیری یەکتر هاتین و هەوو بە هووی یەکتر وەستاین.
پرسی، تۆ لێرە چ دەکەی؟ هاتووم پێنیز لە ناو پێت دەرکەشم.

خ‌ی هاویشت‌ە ناو باوەشم و وەخت بوو بە سەر ئەو خ‌ەڵکەدا بکەوم. دەستی ئاکەشام و چوو میکرۆفۆنی وەرگرت و گوتی، ئەو کەسە، یەکێک لە کەسایەتییەکانی ناو چیرۆکەکانی منە. منی لە سەر کورسییەک هووبەهووی خ‌ی دانا و گەڕایەوە سەر جێگاکەی و داستانی زەنگیانەی خوێندەوە و منی گەیاندەوە ناو چەقی هووداوەکان.چیرۆکی زەنگیانە بە مەرگی زەینەب خانم، دایکی گەزیزە کەتایی پەیدەت، کە لە نەوان سەدەواتاوا و سنە تووشی کارەساتی ماشێن دەبێ.

پاش بەرنامەکە، سێ کەسی لە گەڵ ناسر چووینە کافەیەکی نزیک ئیزگەی قەتار کە زۆرتر شوێنی نووسەر و هونەرمەندان بوو. گەزیزە دەبوو سەعات یازدەی شەو بە قەتار بگەیشتبوە شاری بازل لە سویس. دەیگوت حەزم لە تەیارە نییە و زۆرتر بە قەتار هاتوچێ دەکەم و بەزارم لە ماشێن. گوتی جارە هیچت بە ناگەرەوە کە چیم کردووە و چیم بە سەر هاتووە، دەبێ بڵی بە بازل و ئەو جا چیرۆکی یازدە ساڵەم دەبیستی. سەعات یازدەی شەوی ڕۆژی شەممە یازدەی ئۆکتۆبر، پاییزی ساڵی ١٩٨٦ یەکترمان لە ئامێز گرت، بەو هیوایەی لە بازل شاری کارنەوال، یەکتر ببینینەوە.

هاوینی ساڵی دواتر لە سەر وبەندی کارنەوال لە شاری گیسنەوە چوومە فرانکفۆرت و بە قەتار بەرەو بازل وەڕێ کەوتم و نزیک نیوەڕۆ گەیشتم. لە قەتار دابەزیم و هەرچی چاوم گێڕا، خ‌ەبەرێک لە گەزیزە نەبوو. لام ئاسایی بوو، ئەو لە شارچکەی بیل دەژیا و دەبوو بەشێک لە ڕێگا بە پاپێڵ بێت و دوایە سواری قەتار بێت و ڕێنگە وەدرانگی کەوتبێت.

ئەو شارچکەی ئەو لێی دەژیا و ناوچەکە بە نووسەرانی وەک فردریش دورنمات و هووداوی ناو ڕەمانەکان، شوێنکی گونجاو بوو. بە وێنە هووداوەکانی ڕەمانی قازی و جەلادەکەی ڕێک لەم شارچکەیە هوو دەدەن. ناوچەکە هەم دار ودرخت و بەرزایی و پێچ وپەنای هەیە، هەم زە و ئاو و لە هەمان کات بێندەری بەڵەم و پاپێڵ و شوێنی هاتوچۆی گەیدەی بیانی و خ‌ەڵکی ناوچە و شوێنی ژیانی گەلێک دەوڵەمەند و زەنگینەکانی جیهان و نووسەر و هونەرمەندە و نزیک شاری بازل لە قەراخ چەمی ڕاین هەڵکەوتووە، کە شاری هونەر و کارنەوال و مەزیە و هەموو دەورەکە بە چیرۆک و ڕەمان و فیلم دەست دەدا. هەر بۆیە حەزم دەکرد لە گەڵ گەزیزە هەموو ئەو شوێنانە جارێکی دیکە بەسەر بکەمەوە.

چاوەڕوانی من درێژەی کێشا و گەزیزە نەگەیشت، چووم سەیری تابڵۆی

قەتارەکانم کرد، هیچم دەست نەکەوت، لە بەشی ڕاگەیاندن و زانیاری پرسیارم کرد، گوتیان ئەو قەتارە سەعاتەک و بیست خولەک پێشتر گەیشتووە و بەرەو زوریخ چووە. پرسیم لە کوێوە دەتوانم تەلەفوون بکەم؟ ئەو خانمە لە شوێنەکەی هەستا و دەستی بە دەرگایەک ڕاکێشا و گوتی دەرگات لەدەکەمەوە، وەرە ژوور. خۆی لە گۆڕەم هات و تەلەفوونی نیشان دام، ژمارەکەم گرت و نزیک چەند خولەک وەستام هیچ دەنگ نەبوو. ژنە ئاگای لە بوو، گوتم نازانم چ بکەم، من لە ئامانەوە هاتووم و بەیار بوو لەرە یەکتر ببینین.

ژنە پرسی گەرەکتە پۆلیسی ناو ئیزگەی قەتار ئاگادار کەم، تەدا مابووم، چ بڵێم لە ناچاری گوتم بڵێ. چەند خولەک دواتر ژن و پیاوەکی پۆلیس هاتن و داوایان کرد ناو و ئادرەسیان بدەمێ، هەرکە ناوی گەیزەم هێنا، هەرسێ واقیان وەما و گوتیان، خانم گەیزە ...! ئەو یەکێک لە بەناوبانگترین و خۆشەویسترین نووسەری ئەم وڵاتەیە و هەمانکەسانی هەر کەس دەیخوێنێتەوە. پۆلیسی ژن، تەلەفوون بە ناوەندی پۆلیس دەکات و ئەوان پەیوەندی لە گەڵ پۆلیسی بیل دەگرن. ئەمە گومان لە دەنگی ئەو بەری تەلەفوون نەبوو، بەڵام دەماندی کە هوخساری پۆلیس گەڵا و زەرتر و زەرتر بەرەو تەکچوون چوو. ئەمە مات سەیری ئەومان دەکرد. قامکی بە دوگمەی تەلەفوونەکەوە نا، سەرتەیەکی لە بن گوێچکەی کارەندی دەفتەری قەتار کرد و هوو لە من پرسی خانم گەیزە چی تەیە، گوتم منداڵی یەک گەڵەکین و هەموو ژیانی منداڵی و لاوەتیمان هەتا کۆتایی خوێندن بەیەکەوە بووە و پاش چەند ساڵ بە هەڵکەوت یەکترمان دیتەوە.

پۆلیس دەستی لە سەر شانم دانا و گوتی بچین. پرسیم چی بووە، گوتی با بچین بۆ لای دەستەکەت. سواری ماشێنیان کردم و بەرەو بیل وێڵ کەوتین. لەوێ لە بەر دەرگای نەخۆشخانە ڕایانگرت. هەر سێ چووینە ژوور. لەوێ دوو دوکتور هاتن بەرەو پیرمان و دەستیان لە گەڵ لەداینەوە، دیار بوو ئاگادار کرابوون. یەک لە دەکتورەکان گوتی ماوەی سێ سەعاتە لە ژووری نەشتەرگەریە و دوکتورەکان خەریکن، دەبێ چاوەڕوان بین. پرسیم چی بووە؟
خانم دوکتور گوتی، وەرن لە ژووری خەم باستان بۆ دەکەم، لەو دەمەدا دوو پۆلیسی دیکە هاتن و پاش خۆ ناساندن بە هاوکارەکانیان، گوتیان ئەمە لەرە دەبین. دوو پۆلیسەکەی کە لە گەڵم هاتبوون، گوتیان ئەو هاوکارانە ئاگاداری هەموو ڕووداوەکان و بەت باس دەکەن، ئەمە دەبێ بگەڕێنەوە بازل. تەقەیان کرد و چوون و دوو پۆلیس و خانم دوکتور چووینە ژوورەکەی.

یەک لە پۆلیسەکان پاش ناساندنی خۆی گوتی، "سەعات نۆی بەیانی ئاگاداریان کردین کە کارەساتێک ڕووی داوە کە چووینە شوێنەکە دووچەرخەیەک لە قەراخ جادە کەوتبوو، ماشێنێک خۆی لە دارچرا بەرقی تێنیشت شۆقام وەشاندبوو، چەند بڕگ سپی نەخشخانە خڕیکی گواستنەوی ژنێکی بەهەش کەوتوو بە ناو ئامبولانس بوون. بە پێی پرسوجۆ ی ئەمە، گەزیزە خانم وەک هەر ڕۆژ لە ماڵ دەتە دەر، سواری دووچەرخەکەی دەبێت بۆ ئاوەی خۆی بگەنێتە پایتەخت، بەڵام کە دەگاتە سەر جادەی سەرەکی، ماشێنێک کە تاکە کەسێکی تێدا دەبێ، بە خڕایی دێت و ماشێنی بە ڕاناگیرێ و خۆی بە دووچەرخە دادەێ."
لەڕە خانم دوکتور دێتە دەنگ و دەڵێ، پشکنینی ئەمە دەریخستووە کە گەزیزە خانم تووشی خوێنژی مێشک بووە، هیوادارین لە کارەکەماندا سەرکەوین..! هەشتا قسەکەی تەواو نەکردبوو لە دەرگایان دا . پۆلیسەکان زوو ڕابوونە سەر پێ، خانم دوکتور چووە دەرێ و کە هاتەوە ژوور ، بەدەنگ بوو. دەستێکی لە سەر شانم دانا و گوتی، ببوورە، نەمانتوانی..! نەیتوانی درێژە بە قسەکانی بدات.

منیان بردەوە ماڵی گەزیزە، کلیلی ماڵەکە و هەموو ئاو شتانێی لە گیرفان و کیفە دەستیەکەیدا بوو، دایان بە من وگوتیان ئاگادارت دەکەینەوە. کە لە دەرگای ماڵەکەی چوومە ژوور، وەک ئاوە دەچوو، سەرم بە موزخانەدا کردبە. وێنەکانی خۆی و دایکی و باوکی، وێنەی گەڵەک و دەیان وێنەی ئەمە و وێنەکانی شار ، هەڵواسرابوون. زۆربەی کارەکانی دایکی وەک کەاو، دەسرە، دەستکێش، ڕوو مۆز و ڕوو تەختی و دەسرەی سەر تاقە، جووتە کەوشی سووری منداڵانە و ئاو کراسە سوورەی کە لە سەر سەکەی شانە لە بۆی کردبوو، لە ناوەڕاستی ژوورەکە هەڵواسرابوو. سەر مێز پە بوو لە کتێب و دەفتەری نووسراو، لە گۆشەیەکی وەتاخ ماشێنی نووسین و تایپ کردن داندرا بوو، ئاوە هەمان ماشێن بوو کە بە ساڵان هەرکمان پێمان دەنووسی.
ڕۆژی بەخاک سپاردن، گەڕستان پە لە خەڵک بوو، لە ناویاندا نووسەر و شاعیر و هونەرمەند و سیاسەتمەداری ئاو وەاتە دەبیندران. من تەنیا بیانی ناویان بووم. لە گەڵانەوە بە ئاڵمان، ئێم ێستێ بەردەوام لە گوێمدا دەزرینگایەوە: ،، کە گەڵامەوە، گوێبیستی چیرۆکی ژیانم بە، گەر نەگەڵامەوە، بزانێ ژیانی من، دەفتەر و چیرۆک و ڕۆمان نەبووە.،،

برایم فەڕشی
ڕۆژک لە ڕۆژان

عێراق لە گۆڕاوی هەڵبژاردندا..
عوسمانی حاجی مارف

هەڵبژاردنەکانی ئەمجارەی عێراق ژینگەیەکە تەواو جیاوازی هەیە لەچاو خولەکانی پێشوودا، ئەم هەڵبژاردنە لەکاتێکدایە کە موقتەدا سەدر، داوای لە لایەنگرانی کردووە بەتەواوی بایکۆتی بکەن، ئەمەش هەنگاوێکە کاریگەری بوونەی لەسەر دیمەنی سیاسی عێراق دەبێت.
بانگەوازی ئەمجارەی موقتەدا سەدر بە بایکۆت فراوانتر، لەبەرئەوەی بانگەشەی قەدەغەکردنی نمایشی لافیتەی بانگەشەی کاندیدەکانی لە شاری سەدر (مەدینە ئەلسەورە) کردووە، کە بارەگای سەرەکی بزووتنەوەکەی لێیە. لە بانگەشەی هەڵبژاردنەکانی پێشوودا ئەم دیمەنە نەبینراوە، تەنانەت لە گرژترین قۆناغەکانیشدا.
بایکۆتکردنی هەوتەی سەدر، بە لەبەرچاوگرتنی ئەو کاریگەریە جەماوەرییەی کە نوێنەرایەتی دەکات، گۆڕانکی گەورە لە ڕەوتی بەرەوبردنی هەڵبژاردنەکانی داهاتوو دەدات، کە تەنیا هەوەستەکی "سیاسی هەڵومەرجی" نییە، بەڵکو نوێنەرایەتی ستراتیژیکی هەون دەکات کە هەنگدانەوەی بەرزترین ئاستەکانی ناڕەزایەتیە لە نێو ململانێی هێزە سیاسیەکانی شانەی سیاسی ئێستای عیراقدا، بەرامبەر بە پرسەی سیاسی و پێکهێنانی حکومەتی دوای هەڵبژاردن.
ئەم هەڵبژاردنە دەرخەکی ناوازەی هەیە، نەک تەنها لەسەر ئاستی ناوخۆیی، بەڵکو لەچوارچێوەیەکی ناوچەیدا کە شاهیدی پەرەسەندنی گرژی و ململانێ جیۆپۆلەتیکیە و ئەگەری ئەوە هەیە عێراق تیادا پارێزراو نەبێت.!
بەهۆی دەخالەتی زلهێزە ئیقلیمی و نەودەوڵەتیەکانەوە لە گۆڕەپانی سیاسی عێراقدا، لەهەمان کاتدا ئاستی چەنیەتی ململانێی لایەنەکان لەم هەڵبژاردنەدا، پرسەی هەڵبژاردن وەک ناچاری و مەرجەکی دەستووری مامەڵەی دەکرێت، وەک ئامرازێک بۆ نیشاندانی ڕێژەیی گۆڕینی شەوازی دەسەڵات. بەڵام پارتە سیاسیەکان ترسیان لەوە هەیە کە ئەگەر هەڵبژاردن نەتوانێ دەسەڵاتێکی سیاسی بەهێز یان نوێنەرایەتیەکی هاوسەنگ بەرهەم بهێنێ، ئەوا ڕەنگە کوتلە چەکدارەکان ئەم بۆشایە بۆ دەرفەتێک بزانن بۆ فراوانکردنی کاریگەری خۆیان و باڵا دەستیان بەسەر حکومەتی عێراقدا. ئەوان

ترسیان هەیە سیناریۆی ئاژاوە یان ململانێ و شەڕی ناوخۆیی دروست بکەوێ، کە ڕەنگە دەخی سیاسی عێراق لە پرسە هەستیارەکاندا وەک شەڕی ناوخۆ و شەڕک لە ناوچەکەدا لە قاڵب بداتەوە، بەتایبەتی سەبارەت بەو کوتلە چەکدارانەی کە بەجۆرێک پێوەستن بە ئێرانەوە.
پێشوەخت لایەنە سیاسیەکان هەشداری ئەوەیان داوە کە دواخستن یان هەڵوەشاندنەوەی هەڵبژاردن، دەکرێت دەرگای بەشایی دەستووری بکاتەوە و ئاگری ئەو هەیە ئاژاوەی سیاسی و ئەمنی زیاتر بکات، بەیە بگشتی هەموویان جەختیان لەسەر ئەوەکرد کە هەڵبژاردن لەکاتی خۆیدا بکرێت. بەیە هەر لەو چوارچێوەیدا نووری مالیکی جەختی لەوەکردەوە کە ئەنجامدانی هەڵبژاردن لەکاتی خۆیدا پێویستییەکی "نیشتمانیە بە پاراستنی سەقامگیری و پاراستنی پرەسەی دیموکراسی وەیات"!، لەهەمانکاتدا ئەوەی جێگای پرسیارە کەدوای هەڵبژاردن هیچ گەرەنتیەک نیە بە ووندانی ئاژاوەو ناجێگیری سیاسی و پێکهێنەهاتنی حکومەت.
هەڵبەتە بەشداری ئەو گروپانەی لەئاستی نەودەوەتیدا وەک ڕێکخراوی تیرەریستی دەستنیشان کراون، قەیرانی پرەسەی هەڵبژاردنەکە گەورەتر دەکات، ئەمەش وا دەکات کەمەگەی نەودەوەتی بە حەزرەوە مامەڵەگەڵ ئەنجامی هەڵبژاردن بکات، کە لەلایەن هەزەکانی حەشدی شەعبیەوە بە چەک کۆنتڕۆڵ دەکرێن. بەمشوەیە هەڵبژاردنی ئەمساڵ ئاگر لەوادەی دیاریکراویشدا ئەنجام بدرێت، دەکرێت دەستپێکی قۆناغێکی نوێی ململانێی سیاسی و کەمەایەتی بێت لە عێراقدا، کە پرەسەی هەڵبژاردن و حکومەتەکەی لەژێر چاودێری و پرسیاردا دەهەڵتەوە.
لەڕاستیدا گۆڕانی سیاسی عێراق شاهیدی زیادبوونی گرژیەکانە لەگەڵ نزیکبوونەوەی وادەی هەڵبژاردن، بەجیا لەبایکۆتی سەدر، لەهەمانکاتدا دابەشبوون و ململانێی توند لەناو هاوپەیمانیە تەقلیدیەکانی وەک "چوارچێوەی هەماهەنگی" دا پێشهاتووە، کە بە بادەستی هەزی حەشدی شەعبی و بوونی لایەنەکان هەوەدەدەن توندوتیژی سیاسی بقزنەوە وەک ئامرازێک لەدووبارە کردنەوەی نەخشەی کاریگەر بە بادەستی لایەنە شیعەکانی سەربە ئێران.
ئەو لایەنە سیاسیە ئیسلامیانەی وەک هەزی شیعەکان هاتنەوە ناو عێراق و حکومەتیان پێکهێنا، هاوکات بوو لەگەڵ لەشکرکێشی ئەمریکا، بەشێک لە سەرکردەکانی هیوایان خواست سەرکردایەتی ئەو گۆڕانکاریە نەخوازراوە بکەن کە بە لەشکرکێشی ئەمریکا ئەنجام درا، بەیە هیچ بژاردەیەکیان نەبوو جگە لە دابەشکردنی دەسەڵات و کاریگەریان لەگەڵگەی بەرجەستەکردنی پشکی تائیفی و نەتەوەیی.
ئەم سیستەمە لە دابەشکردنی دەسەڵاتی سێ سەرەکایەتی سەرەکی و

سەروەریەوە دەستپێدەکات، تا دەگاتە کۆبەکەکردن بە پێستەکانی تر، ئەمش ئەگەری هەیە، ململانێیەکی خوێناوی لێنەوان باڵەکانی کوتلە چەکدارەکاندا بەدوای خۆیدا بهێنێ.

ئیستغلالکردنی دامودەزگاکانی دەوڵەت و دەستبەسەراگرتنی تەواوی جومگە ئابوریەکان و بەکارهێنانی دەسەڵاتی سیاسی و نێبوونی یاسا، هەموو ئەو هەڕەشانەن کە قێرانی پێکهێنانی حکومەت و ڕەسمیەتدان بە حکومەت قووڵتر و سەختترکردوە، لەدوای ئەم هەڕەشانەدا زۆر زیاتر ئەو کێشانەیان بەرەوڕو دەبێتەوە.

لەبەرئەوەی هەزڕە میلیشیاکان، باڵادەستی سەربازی و سیاسیان بەدەستهێناوە، ئەستەمە بڵێین کێتیان پێبهێنرێت. هەڕەشاندنەوەی ئەوان بەبێ بونی بەدیلێکی بەهێز و ڕووون و دەورو دەخاڵەتی ڕاستەخۆی خێرک و جەماوەری ناڕازی، دەتوانێت بڵێیەک بەجێبهێڵێت کە هەڕەشەی جدی لە سەقامگیری دۆکات و عێراق دەخاتەناو گێژاوی زریانێکی ترەوە.

لەم چوارچێوەیەدا کە "هەزی میلیشیاو پرسی چەک" بەتە یەکێک لە کێشە هەستیارەکانی دەخی سیاسی ئێستای عێراق و کاریگەری لەسەر ئەم هەڕەشانە داناوە، دوای ئەم هەڕەشانە گەر مامەڵەیەکی ژیرانە نەکرێت، ئەگەری خولقاندنی کارەساتی هەیە.

بەردەوامبوونی ئەو کێشایەتیانەی ئێستا حکومەتی عێراق بەڕووبەڕوی هەوەدەن لەڕگەی هەڕەشەکانەوە خۆیان بەرهەمبهێنەوە و هیچ ئاماژەیەکیش بە گۆڕانکاری نادەن، جگە لەوەی بەربەستێکی گەورە لە بەردەم ئاڵوگۆڕ بە سەقامگیری و هەر چاکسازیەک پێکدەهێنن، لەهەمانکاتدا پرسیاری جدی دەخاتە بەردەم ئایندەی عێراق لەدوای ئەنجامدانی ئەم هەڕەشانە، چونکە ئیستغلالکردنی نفوزی هەزی میلیشیا و بوونی چەک لە دەرەوەی دەسەڵاتی دەوڵەت، هۆکارێکن کە بوونەتە هۆی وێرانی دەوڵەت.

پێگەی سەرۆک وەزیرانی عێراق بە گرنگترین پۆست دادەنرێت بە شیعەکان، ئەوانیش پاساو بە ئەوە دەهێنەوە بەئاماژەدان بەوەی کە گەورەترین ژمارەن لە عێراقدا، دەبێت پۆستی باڵای جێبەجێکردنی (تنفیذی) وڵات (سەرۆک وەزیران) بە شیعەکان بێت.

وەک پێشتر ئاماژەمان پێدا گەڕانەوە سیاسی عێراق شاهیدی زیادبوونی گرژیەکانە لەنێو بانگەشەی هەڕەشەکاندا، ئەمش لۆکاتێکدایە کە بە دابەشبوونێکی توند لەناو خودی چوارچێوەی هەماهەنگیدا دەرکەوتووە.

لەگەڵ ئەوەی بەیارە لە ١١ی تشرینی دووەمی ٢٠٢٥دا هەڕەشەزاردنی پەرلەمانی عێراق بەڕووبچێت، بەڵام لۆکاتێکدایە کە گرژی سیاسی و بەهێوایی و فەرامۆشی و بەربەاوی گشتی زاڵە بەسەر پرسی ئەم

هەبژاردندا. سەرەڕای ئەوەی شەقامکان بە پستەری هەمەتی هەبژاردن ئازنراونەتەوە، بەڵام حماستی گشتی کەم بووە و پشبینی دکرەت بشکی زۆر لە عراقیکان لە ماڵەوە بمننەوە. هەبژاردنی ئمجارە بەشنی وەک فرمایشەك دبینرەت، کە بۆ ئاشکراو بپردە تیشک خراوەتسەر دابشکردنی دسەات لنوان نوخبە سیاسیکاندا.
"پکهاتەی هاوپیمانی عراق" لە دوای یەکم هەبژاردنی دوای سالی ۲۰۰۳وە، وەک هێزێک بەرزبونەوەی ئاستی هاوسنگی بەرچاوی نیشاندا، وەک هاوپیمانی یەکگرتوی عراقی کە هەموو گروپە شیعەکانی لخەگرتبوو بە پاپشتی عەلی سیستانی، هەروەها لیستی تەوافوق کە نونرایەتی هندێک عربی سونەیان دکرد، لیستی هاوپیمانی نیشتمانی عراق بو بە سرکایەتی ئیاد عەللاوی بوو. ئمە ئم بڵکانە پارچەپارچە بوون، دیان لیست و حزبی سربخە کبەکیان لسەر، هەبژاردنکانی سالی ۲۰۲۵ نزیکەی ۳۱ هاوپیمانی و ۳۸ حزب و ۷۵ کاندیدی سربخە لخەدگرەت.
لە هاوپیمانی عراقی یەکگرتووەو ململانێ و کبرکێی کوتلە شیعەکان سریانهەدا، دیارترینیان هاوپیمانی ئاوەدانکردنەوە و گشپدان بوو، بە سرکایەتی سودانی، هاوپیمانی دەوڵەتی یاسا بە سرکایەتی نوری مالیکی، هاوپیمانی صادقون بە سرکایەتی قیس خزعەلی، لیواکانی بدر بە سرکایەتی هادی عامری، هاوپیمانی هێزە نیشتمانیکان بە سرکایەتی عمار ئلحکیم، بشێک لەو فراکسیونانە پیوندی مۆزوویی و سیاسیان بە کماری ئیسلامی ئرانەوە هەیە.
ئم لایەنانە کە پکەوە چوارچەوەی هماهەنگی شیعە پکدەهنن، پاپشتی پکهنانی حکومەت دکەن و پستەکانی جبەجکردن دیاریدکەن، سەرەڕای ئەوەی لە هەبژاردنکاندا بجیا خیان کاندید دکەن، هاوکات موقتدا سەدر سرکردایەتی بزووتنەوەی بایکەت دکات، ئمەش ئگاری بشداریکردنی بشکی زۆری دنگدرانی شیعە کمدکاتەوە، کە بنکەیکی فراوانی هەبژاردن پکدەهنن.
لایەنکانی حزبە کوردکانیش دابشبون بسەر کمەک حزبی جیاوازدا و بە لیستی جیاوازەوە بشداریدکەن، ەشن نین لەوەی لم هەبژاردندا ەیان چن دبەت و نخشیان چییە، بتایبەتی کە تائستا بە خشیان نیانتوانیو حکومەتی هرەم پکبهنن.
سیستەمی هەبژاردنی عراق لدوای سالی ۲۰۰۳وە زۆر ئاەزە لەووی تیریوە ەگ بە هاووەتیان دەدات ۳۲۹ ئندامی ئنجومەنی نونەران هەبژرن، کە دواتر سرککمار و پاشان سرکوزیران کاندید دکات. بەڵام لە پراکتیکدا پکهنانی حکومەت پشت بە

دانوستانکی درژخایان و هکوتن لنوان لاینکاندا دابستت، کورسیە بدستهنراوکان دبنە ئامرازک بە دیاریکردنی پستە وزاریکان و پستە جبجکاریکانی دیکە، ئم سیستمە ئاشکرایە لم هبژاردندا، کشکانی جبجکردنی پکهانی حکومت ئازتر دکات.

واقیعی سیاسی عراق بستراوتوە بە چوارچوەی بادستی ناسنامەی هزە تائیفی و قومیکانوە، شیعکان بشوەیکی ئاسایی دنگ بە پارتکانیان ددان، سوننە بە پارتکانی خیان و کوردکان دنگ بە پارتکانیان ددان. هکوتنکی نافرمی لە سالی ٢٠٠٥وە هاوسنگی لنوان پستە باکاندا دپارزت، سرکوزیران شیعیە، سرککمار کورد، سرکی پرلمانیش سوننیە، ئم هبژاردیە بە ئو سە سرکایتیە، ئاشکرایە دوای ئم هبژاردنە کشەی گورە بداوی خیدا دهنت.

قناغی گشکردن و راگیاندنی تایبتمند.. کارزان عزیز

ئگر بشویکی گشتی راگیاندن بریتیی بت لە گواستنوەی هوا و زانیاری و بیروبچوون بە جماور، ئوا راگیاندنی تایبتمند، بریتییە لە گواستنوەی زانیاریکان و بیروبچوونکان لە بوارکی دیاریکراودا بە جماورکی دیاریکراو. بە واتایکیتر، راگیاندنی تایبتمند، گوزارشتکی تایبتە لە بوارکی زانیاری و رنگدانوەی دابشبوونی کمایتی کمگیە.

لە ئستادا بهەی پشکوتنکانی تکنلژیا و زانستی نو و فراوانبوونی پانتایی زانیاریی لە تواوی بوارکانی ژیاندا، هروها دابشبوونی بوارکان بە بشی وردتر و بوونی خواستکان لسر زیاتر وردی لە بابتکان، تایبتمندبوونی کردووتە پویستیی قناغکە بە تایبت لراگیاندندا.

راگیاندنی تایبتمند بچی؟

فراوانبوونی بازنە رشنبیریکان و زیاتربوونی پانتایی زانست و کرانوە بردوامکانی کمگە جیاوازکان بە رووی بوار جراوجرکانی زانیاریدا، شارزابوونی کمگەی بدواداهات لە

زانست و زانیاریی گشتییەکاندا، ئێستا بەهێی بوونی هەکارێ زۆر و زۆرەندەکانی گەیاندنی زانیاریی، هەموو تاکێکی کۆمەڵگەی پێ لە زانیاریی جۆراوجۆر، بە جۆرێك وایلێهاتووە وەرگر بە هەموو زانیارییەك رەزامەند نابێت و خواستی زانیاریی زیاتر و وردتر دەکات.

وەرگری ئێستا بایەخ بە تایبەتمەندیی دەدات، سەرقاڵبوونی تاکەکان و جەنجاڵبوونی ژیان وایکردووە بابەتە گشتی و درێژدادڕەکان خواستیان لەسەر کەم بێتەوە، جەختکردنەوە لە بوارێکی دیارکراودا و وردبوونەوە لەوبوارەدا خواستی زیاتر لەسەربووە و راگەیاندنی تایبەتمەندی بەرهەمهێناوە.

تایبەتمەندیی راگەیاندنی تایبەتمەند

سەرباری ئەوەی راگەیاندنی تایبەتمەند، تایبەتمەندیی راگەیاندنی گشتی هەیە، لە هەمان کاتیشدا چەند تایبەتمەنییەکی تایبەت بەخۆی هەیە، لەوانە: راگەیاندنی تایبەتمەند بە جۆرێکی وردی راگەیاندن دادنرێت، چونکە زانیاریی ورد و تایبەت پێشکەش بە وەرگرەکانی دەکات، لەگەشنیگای جیاوازەوە رەهەندەکانی ئەو بابەتە شی دەکاتەوە و دەچێتە قووڵاییەوە، ئەمەش وادەکات جەماوەرێکی زیاتری لەدەور کە ببێتەوە، مینبەرێك بێت بۆ کەکردنەوەی زەرترین هزر و بیرۆ جیاوازەکان، کاتێکیش بیروهزرەکان گەشە دەکەن دەبنە هەی بەرهەمهێنانی کە زانیاریی و داهێنان، دواتریش پانتایی نەزانین بەرتەسك دەبێتەوە و کۆمەڵگە لە قۆناغی تینووێتی زانینەوە بە قۆناغی گەشکردن دەگوازێتەوە، کۆمەڵگەش قۆناغی گەشکردنی کلاسیك جێدەهێڵێت و بەرەو قۆناغی پێشکەوتن هەنگاودەنێت و پێدابوونی پسپۆڕی لەسەرجەم بوارەکان دێتە ئاراوە.

وەرگری راگەیاندنی تایبەتمەند

وەرگری راگەیاندنی تایبەتمەند دەکرێت وەرگرێکی گشتی بێت، لە هەمان کاتدا راگەیاندنی تایبەتمەند لەهەر بوارێکی دیاریکراودا وەرگری تایبەت بە خۆی هەیە، کۆمەڵە وەرگرێکی دیاریکراون لەناو وەرگری گشتیدا بایەخ بە بوارێکی تایبەت دەدەن، بە نموونە هەرووك مەرج نییە هەموو کەسێك وەرگری بواری وەرزشیی بێت، بەڵام وەرگری بابەتی وەرزش تایبەتمەندن بە بوارەکەوە، بایەخ بە وەرزش دەدەن و رەنگە بابەتی ئەدەبیاتیان بە گرنگ نەبێت، یان بە پێچەوانەوە.

دەتوانین بڵێین وەرگری تایبەتمەند، کۆمەڵە کەسانێکن لەپانتاییەکی تەسکی جوگرافیای وەرگردا، زەرکات ناسراون لەلایەن دەزگا و دامەزراوەکانی راگەیاندنداکە پێیامیان ئاراستە دەکەن و بابەتەکانیان بە تەرخان کردوون، خاوەن باکگراوەندێکی بەرزی زانیارین لە بوارەکەیاندا، رەخنەگرێکی باشن و بە زانیاریی کەم و

رووکەش رازی نابن، دۆزگای راگەیاندن ناچار دەکەن لە قۆناغێکدا هەوڵی کارکردن بدەن.
ماوەتەوە بڕیین، لەم ڕۆژگارەدا کە کاری راگەیاندن جۆرێکیتری جیاوازی لە قۆناغەکانی پێش خۆی بەخۆوە بینیوە، پانتایی زانین ڕۆژ بە ڕۆژ لە فراوانبووندایە، دامەزراوەکانی راگەیاندن بە ئەوەی جێی خۆیان لای وەرگر بکەنەوە، پێویستە زیاتر بچنە قۆناغێکی بابەتکانەوە و وردتر کار بکەن، بە جۆرێك ببنە جێی بایەخی وەرگر، بتایبەت راگەیاندنی تایبەتمەند، هەروەها پێویستە ڕچاوی داب و نەریتە کۆمەڵایەتییە باوەکانی کۆمەڵگە بکەن و نەبێتە هۆکاری لابەریك هەوەشاندنەوەی خۆزان و تێکدانی بەها کۆمەڵایەتییەکان، هەروەها پابەندبن بەبنەماکانی بەهای راگەیاندنەوە و بەرپرسیارانە و بە لایەنانە و راستگۆیانە مامەڵە بکەن، چونکە وەرگر لە ئاستێکی بەرزی زانیاریدایە و بە ئاسانی ناکەوێتە ژێر کاریگەریی پەیامە میدیاییەکانەوە، لەکاتێکدا ئێستا ژمارەی دامەزراوە میدیاییەکان لەهەڵکشاندان و هەروەها شێوەلی تێکنەلۆژیا و میدیای نوێ وایکردووە وەرگرێکی دوو جەمسەر دروست ببێت.

مشتێك لە خەرمانێك.. شیعری نوێزاد بەندی

ئەوانەی ئابوردوویەکی ناخۆشیان هەبوو ، بەختەوەرن ..
یادگارییەکی جوانیان نییە ،
دڵیان بەی توند بە ،
بەی بگرین ..

جاران شەقام بانگی ئەکردین،
بە پیاسە و
خواردنەوەی چایەك و
بینینی ئەو ..
کەینی ئەژنامەیەکی هاوکاری ..
گەڕەکی کاروان .. بیان ..
ئەشنبیری نوێ ..

نووسەری کورد ...
بزمارەژکردنی پەناو،
بە بەرنگاربوونەوەی لەزمە بارانی پاییز،
کەکە بەفری زستان ..
بە بینینی ئوتومبیلەکی ڤۆگسن واگەنی تاقانە، پەمان ئەوت بەقیی،
کە دەرمانسازەکی سوورفل،
بە دوو چاویلکەی خەوە بە هەواشیی پارکی ئەکرد..وا بزانم ناوی سورکەو بوو..
بە بینینی سە چوار مامەستای بەینباخ لە مل،
لەبەردەم چایخانەی شەعب،
باسی ئاپەرتەکی ئادیەی مەنتیکارلەیان ئەکرد،
سەبارەت بە دەزی کورد ..
ئەمە، شەقام ئاوم ئەنە ..
لە تەکەژانی ئوتومبیل ..ماتە سکیل ..
لە گەواە دوکەڵی تاریک ..
لە حەشاماتی گەنجی بە ئیش ..
لە ئاسانەوەی نەرگەلە ..
لە پرسەی هەمیشەیی باران..
لە کەچی دوایی گەڤار ..
لە تیرەرکردنی ڕۆژنامە ..
لە ئاسودە بوونی ووشە و
کەپلە و
ئیلهام، بە حەبی میبرەبامەت..
لە ئایفۆن بە دەستی خەواوو ..
لە سوپای لوتبەاو و.. لەو ئاوساو و ..دەراوی قژی وەک کەاو ..
لە فرۆشیاریی نائومێد ..
لە کەیاری هەخەتاو ..
لە نادادیی ..
لە وەنەی گەورەی ئەوانەی
نانیان سەرنگون کرد ..
ئاویان ڕەدوو خست ..
پەکەنینیان بە یاساکانی تیرەر، ئاپەچ کرد ..
مەمکەکانی نیشتمانیان فرەشت ..
خوێنی مەژوویان پە کرد لە جەنتە ..
جنەویان لەسەر فیشەک موتوربە کرە
فیشەک و تفیان لە یەکتری پەوەن کرد..
کەەو و تاراوگەیان لە یەکتر مارە کرد ..

جوانکارییان بۆ جاش و مستەشار کرد ..
سەنتەری توژینەوەیان بۆ جێت دامەزراند ..
درەختیان خستە ژێر ئابڕوقەی ئاوەوە ..
پێستی باڵایان دا بە مشار و ..
مێزلەنانیان بۆ، سن و کیسەڵ و کوڵە و
دوو پشک و ئێژدیها کرد ..
هەنگ و گوێ و تریفەی مانگ و
کانییان بۆ بەها کرد ..

ئاوەی کورد نەبۆ، بەختەوەر..
چەندین کەڵەو، بۆ بۆ ڤیزە،
بۆ بۆ فڕۆکە و ئوتومبیل،
بە پێی پێتی و لە نیوەشەوا،
لەبەر باران،
هاپڕچی سنوورەکانی نەکردووە ..
براکوژیی چەندین خولی پاڵەوانێتیی بۆ نەکردەتەوە ..
ڕق و دووبەرەکیی،
لە نەبەتە بیر و باوەڕی سەرکی..
لە شەیتانی نەبردەتەوە..
لوتبەرزیی و تەماحیی و حەرامخواردن ..
قڕ قڕ و یەکتر شکاندن ..
وەاتی بۆ موچە و
بۆ ئامانە و
بۆ تراموای و
بۆ میترۆ و
بۆ کارەبا و
بۆ ئاو و
بۆ بارانی نەدیوە ..
بە مێژوویەکا تێنەپەڕیوە،
کرێکارەکانی برسی بن و
بێکارەکانی ملیاردێر ..
گەمژەکانی بەرپرسی باڵا بن و
زاناکانی لە زیندان و
لە چایخانە کۆنەکانا،
ببنە گاڵتەجاڕی خەڵک و
پە کردنەوەی بەشایەکانی پێچ و
پرسیارە بە تامەکانی

ڕۆژنامەنوس و پەیامنێر ..
لە پاریس سەرکردەکانی تیرۆر نەکراوە ..
فەرماندەکانی لە زیندانا دانێزاوە ..
لە ئابوردووی پێشیمان نییە..
بە داهاتووی بە ئاوات و دەستەوسان نییە..
دەیان جار نەیوتووە ئەم پەنجەیەم ئەبەم و گەر جارێکی تر
بیخەمە ناو مرکەبە شینەکەوە..
ئاوەی کورد نابە، بەختەوەرە،
هەر هیچ نابە لە خەیاڵ
ڕقی دنیای لە دراوسێکەی نییە ..
ئەڕەیی بە براکەی نابا..
چاودێری ژمارەی دینارەکانی
گیرفانی هاوڕێکەی ناکا..
هەوە نادا نوسەرێکی بەناوبانگی خەیان سوک و ڕیسوا کا ..
جنێو بە ناودارەکانی نادا ..
هەوە نادا داستانێکی لەشفرۆشیی
لەسەر کچە بژارە بنوسە ..
بە ئێکتەرەکانی نادە هیچ و پوچ..
هەوە نادا وێنەی سەفی
لەگەڵ خوێن ڕژێ بگرێ ..
حەزی لە بوختان و
لە غەیبەت و
لە درۆ و
لە ترس و
لە ئوتومبیلی کیلۆمەتر سفر و
لە موچەی بندیوار نییە..
نازانێ خولە چەخماخە و کەمال و مارف کەن ..
وشەی پاراڤڵ و قبول خاس و سیمیپەایڤەیتی نەبیستووە ..
کەوانە تازەکانی
بەناوی شار و وڵاتانی ئەوروپاوە نییە ..
سەد جەر کەمانیست و
سەد جەر ئیسلامی تیا نییە ..
پەتپەتەن و سەنگەر گواستنەوە ..
شەوی نەوان شاعیرەکان
شەوی نەوان بژارەکان ..
شەوی نەوان ماستفرۆشەکان ..
شەوی نەوان ئەوانەی باوی برژاوی مریشک ئەفرۆشن ..

شەی شیعردز و شیعردزراو
ماندز و ماندزراو ..
تابڵ دز و تابڵ دزراو ..
شەی قەبە و قەبەراو ..ی نەدیو ..
ئەوی کورد نەبە، بەختەوڕ ..
هەر هیچ نەبە لە وڵاتێ یەکگرتووەکان، ئایەکی هەیە ..
هەر هیچ نەبە لە مافیاکانی ،
مافی سکایەکی هەیە ..

ئەوی بە ساوایی بە کەس بوو،
بەختەوەرە ..
لەگەڵ تەنیایدا ادە و
دایک و باوکە وەک دوو بەردی دەستاڵ نایهاڵن ..
نایکەن بە کەپیەک لە خەیان ..
لە بەژنگ نادرێ هەزار جار ..
نابێ بە بوونەوەرێکی خاڵیی لە خەی ..
دوای ئەوە بە مەرگی جەلادەکانی ،
قوڵ ناپەوە ..
بە مەرگی جەلادەکانی ،
ژیانی ناشەوە ..
ئەتوانە گەانکاریی بکا، چونکە خەیاتی ..
عەقڵ عەقڵی خەی ..
چاو ، چاوی خەی ..
خوڵن خوڵنی خەیاتی، ئەیژنە ..
لە ترسی جەلادەکانی،
خەی ناخەسنە ..
…. هەتا دوایی .. هتد …

یـــــادی (٣٦) مـــــینی ڕژی

جیهانیی ئازادی.. ڕۆژانە شوان

هەموو ساڵێک لە ڕۆژی (٩/ نۆڤەمبەر) دا، لە زەر شۆنی جیهاندا، قوتابیان و لاوان و ڕێکخراوە ئازادیخوازەکان، بە بۆنەی (ڕۆژی جیهانیی ئازادی) یەوە، ئاهەنگی شایستە سازدەکەن و جەخت لەسەر ئازادی و ئازادیی دەربڕین لە جیهاندا دەکەنەوە.
ڕۆژی جیهانیی ئازادی، یادی ڕووخادنی (دیواری بەرلین) ٥، لە ساڵی (١٩٨٩) دا. بەشێک لە سەرکردەکانی ئەڵمانیای ڕۆژئاوا، ناویان نابوو (دیواری شەرمەزاری).
لە ڕۆژی (١٣/ سێپتەمبەر/١٩٦١) دا، ئەڵمانیای ڕۆژهەڵات، دەستی بە دروستکردنی دیواری بەرلین کرد. دیوارەکە لە ناوەڕاستی شاری بەرلیندا دروستکرا، درێژی (١٥٥) کیلۆمەتر بوو، بەرزییەکەی (٣،٦) مەتر بوو، پانیشی (١،٥) مەتر بوو. تەچووی دروستکردنی (٤٠٠) ملیۆن مارک بوو. دروستکردنی ئەم دیوارە، بوو بە هەمای (شۆی سارد) لەنێوان یەکێتی سۆڤیەت و وڵاتانی ڕۆژئاوادا. دیوارەکە بە جیاکردنەوەی ئەڵمانیای ڕۆژهەڵات (کۆماری دیموکراتی ئەڵمانیا) و ئەڵمانیای ڕۆژئاوا (کۆماری فیدراڵی ئەڵمانیا) بوو. دیوارێکی کۆنکریتی سەخت بوو. بووە هۆی لەکدابەانی خەزانە ئەڵمانییەکان. بە ئاوەی خەڵکی نەتوانن لەی بپەڕنەوە، تەلی دەکاوی و شوورەی تەزووی کارەبایی و سەگی دە و چەکی ئۆتۆماتیکی و کەگەی مینەڕژکراویان بە دەوریدا دانا. بە سەدان قولەی چاودێریشیان بە دانا. بە ماوەی (٢٨) ساڵ هەروا مایەوە. پەش دروستکردنی دیوارەکە، زیاتر لە ملیۆن و نیوەک خەڵکی، لە ئەڵمانیا ڕۆژهەاتەوە کۆچیان بە ئەڵمانیای ڕۆژئاوا کرد. دوای دروستکردنی دیوارەکە (٥٠٠٠) هەزار کەس، لە ئەڵمانیای ڕۆژهەاتەوە، بەسەر ئەم دیوارەدا تەپەڕین و چووون بە لای کەسوکاریان و بە ئەشکەردن. بە زەری گەنجان و کرێکاران و پیشەوەرکان بووون. نزیکەی (٣٠٠) کەسیش لەکاتی پەڕینەوە بەسەر دیوارەکەدا کوژران، بە سەدان کەسیش بریندار بووون. بەیە دیواری بەرلین بە (هەڵەی مەرگ) یش ناویان دەبرد.
گەڵە چیرەکی سەیر و دەتەزێنیش هەیە، کە لە کاتی پەڕینەوە بەسەر دیوارەکە و بەناو تونێلەکاندا رووویان داون. بە کورتی ئەوە دەڵێین، کە ڕۆحی مرۆڤایەتی و ئاوینی ئازادی، هەرگیز بە

هیچ دەسەڵاتکی زەردار و ستەمکار و دیکتاتۆر کپ ناکرێت و هیچ دیوارێکیش، ئەگەر لە پۆڵاش دروستکرابێت، ناتوانێت لەبەردەم ڕاپەڕینی گەلانی ئازادیخوازدا خۆی بگرێت. بۆیە لەبەردەم ئێرادە و ویستی یەکگرتنەوەی هەردوو ئەڵمانیا و تسۆنامی هەڵشی گەلی ئەڵمانیادا، لە هەردوو لاوە، ئەو هەموو بەربەست و دیوارە زەبەلاحەش خۆی نەگرت و بە چەکوش و مەکوت و تالیبەر ڕووخاندیان. هاواریان دەکرد (دەرگا کرایەوە). باوەشیان لە یەکتری دەدا و پیرۆزباییان لە یەکتری دەکرد. بە درۆژایی دیواری بەرلین، لە هەردوو لاوە، دەستکرا بە ئاهەنگی خۆشی وگەرانی و هەڵپەڕکی. لە زەربەی وەاتانی جیهانیشدا، بەم بۆنەیەوە ئاهەنگی خۆشیان گێڕا.
لە (٣/ ئۆکتۆبەر/١٩٩٠) دا، هەردوو ئەڵمانیا یەکیان گرتەوە. لە ئێستادا بە (کۆماری ئەڵمانیای دیموکرات) ناودەبرێت و پایتەختەکەی شاری (بەرلین) ە.
ڕۆژی ڕووخاندنی دیواری بەرلین، ڕۆژێکی مێژوویی و سیمبولی ئازادییە. بوو بە (ڕۆژی جیهانیی ئازادی) لە جیهاندا. کەتاییش بە شەڕی سارد هات.
بە بیرەوەری، بەشەکیان لە دیوارێکەی بەرلین، بە درۆژایی (١٣٠٠) مەتر نەووخاند. لە ئێستادا، لە (١٣) وەاتی جیهان (١٢٠) هونەرمەندی وێنەکێشی ناوداری جیهانی، تابلۆیان لەسەر ئەم بەشە دیوارەدا کێشاوە. ساڵانە چوار ملیۆن گەشتیار سەردانی ئەم دیوارە دەکەن و وێنەی دیوارەکە و تابلۆکان دەگرن.
ئەگەرچی ئازادیی بیروڕا و گوزارشتکردن و بڕیاردان و گەشتکردن و لەبەرکردنی جۆری جلوبەرگ، لە ماف و پێویستییە سەرەکییەکانی هەر کەسێکن. بەڵام بەداخەوە تا ئەمڕۆش، لە سایەی ڕژێمە خەسڕەنە دیکتاتۆرییەکان و زوردارانی و لە لایەن هێزگرانی ئایدۆلۆژیای بەگژن و تووشبووانی قایرۆسی ڕەگەزپەرستی، کە دژی ئازادین، ئازادی و دیموکراسی لەژێر هەڕەشەدایە. زیاتر لە دوو ملیارو کەس لە جیهاندا، ئازادییان نییە و بە ترس و نا ئارامییەوە دەژین. ستەمکاران و دیکتاتۆرەکان بە ئاشکرا پشتگیری ئازادی و دیموکراسی و مافەکانی مرۆڤ و مافەکانی گەلان دەکەن و گوێ بە یاسا و ڕەسا نەودەوڵەتییەکان نادەن و خۆیان لە سەروو یاساوە دەزانن. بە شێوەیەکی زۆر دڕندانە و بەبزەییانە، دەمکوت و سەرکوتی ئازادیخوازان و گەلانی مافخراو و نیشتمان داگیرکراو دەکەن و بە هەموو شێوەیەک دژیانچەوسێنەوە و دژیانگرن و دژیاکوژن و مافی ئازادی و ژیانیان پێ ڕەوا

نابینن.

بگومان گلی کوردمان، گورتترین گلل جیهاندا، کە مافەکانی زەوتکراوە و کوردستانی نیشتمانمان داگیرکراوە. داگیرکەرانی کوردستان، لەسەر خاکی خۆماندا،
نە ئازادی و نە هیچ مافەکمان پێ ڕەوا نابینن. بە دندەترین شێوە، دەیانوەت، ناسنامەی کورد بسڕنەوە. بەام هەرگیز ئەم نیازە گاویان نایەتدی، چونکە ئەو ئیستەم کە بتوانن هەڵەی راست و چەپ، بەسەر نزیکەی (٧٠) ملیۆن کورد لە کوردستاندا بهێنن. ئەمەی کوردیش ئازادی و ژیانمان دەوێت. هەمیشە ئازادیخواز و رزگاریخواز و ئاشتیخواز بووینە و دەبین، تا هیوا و ئامانج و مافە ڕەواکانمان نەینەدی، ئیستەمە کە دەست لە خەبات و بەرگری و قوربانیدان هەڵبگرین.
ڕۆژی ئازادییە نەک زەبونییە
ئەی منیش وەک گەلان مافم بە نییە
بەچی تاوانە گەر دیلی کەس نەبم
یا پلیشاوەی ژێر هەڕەس نەبم

ئازادی رزگاربوونە لە کەت و زنجیر و پەوەند، کە توانای بەرهەمهێنانی مرۆڤیان پەوەندکردوون. ئازادی بریتییە لە رزگاربوونی کەسان و گەلان لە کێلایەتی و ژێردەستی. (جان جاک ڕوسۆ) دەڵێت:"مرۆڤ بە ئازادی لەدایک دەبێت، بەام لە هەموو شوێنکدا، زنجیری کێلایەتی بکێش دەکات".

شایەنی باسە و شانازییە بە هەموو کوردێک، کە پەڵەمانی ئەوروپا، (خاتی ساخاڕۆف) بە ئازادیی بیرکردنەوە، ساڵ (٢٠٢٣)ی بەخشی بە شەهیدی جوانمەرگ (ژینا ئەمینی) و بە بزووتنەوەی (ژن، ژیان، ئازادی). ئەم خاتش ساانە دەدرێت، بەو کەسە یا گروپانەی، کە دژی ستەمکاری دەوستنەوە و بەرگری لە ئازادی رادەبین و بیرکردنەوە دەکەن.
نەرویج: ٢٠٢٥